

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

פרה (תשא) תשט"ז

גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה

• למה נקראת פרה אדומה לעולם על שם משה רבינו • ולמה אמרו
דהוא "חוק" בלי טעם, הלא רבי משה הדרשן נתן בה טעם • ביאור
במה מונין האומות את ישראל, כששואלים "מה טעם יש בה" • קישור
פרשת פרה לפרשת כי תשא • למה יָרַד משה עם הלוחות הלא כבר
ידע שעשו הָעֵגֶל, ולמה נמלך לשברם • מאי פֶל הָרָעַשׁ עם חטא העגל
שנענשו כל כך, והלא נשרף ונמחן והרגנו כל עובדיה • תוספות: אין
עושין מצות חבילות, שיהא לבו פנוי למצוה אחת • משה הכניס רוח
קדושה בישראל ומוזה נעשה מלחמה כנגד העגל • בוזה הק': וְאֶהְרֶן
לְטֹב אֶתְכֶּן, להפריד את הערב רב מישראל • שלמה המלך רצה
להביא עולם התיקון בימיו • בדור הזה כבר קְרוֹכָה' יְשׁוּעָתִי לְבּוֹא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ושרא"ל לא יעשו עֲקֻלָּה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֵקֶלֶךְ עֲקֻלָּה (איוב יא, יד).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס קפד (40 מינוט) קלאָר ★ ★ ★ ★

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→6→1016

צו הערן די רעקארדינג:
דרוק 1. - פאר קונטרס
184
פאר הערות דרוק 3

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110

לשון קדשו
צענטראלע נומער:
929-522-1515

• ברכת מזל טוב •

הר"ר שמואל דוד גוטמאן הי"ו

בעל בית דפוס Print Center

לרגל אירוסין בנו החתן **ליפא נ"י**

עב"ג בת הר"ד ראובן מנחם שווארטץ הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיוזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרה"ח הישיש המפורסם, כהן שדעתו יפה, רודף
צדקה וחסד, הסתופף בצל רבינו משחר טל ילדותו

מוה"ר **צבי אלימלך הכהן ז"ל כהנא**

בן הר"ר **יוסף אריה ז"ל**

יארצייט הראשונה: נפטר כ"ו אדר תש"פ

הרה"ח המופלג, אהוב ומכובד על כל יודעיו ומכיריו שקד
בתורה, זהיר במצות, ובצרכי ציבור עסק באמונה

מוה"ר **יחיאל משה ז"ל גאדינגער**

בן הרה"ח ר' **מאיר ז"ל**

נפטר כ"ח אדר ב' תשל"ח

הרה"ח הישיש, מתלמידי רביה"ק זי"ע בעיר סאטמאר

רבי **יהודא הלוי ב"ר חיים ז"ל רייזמאן**

נפטר ג' ניסן תשע"ג לפ"ק

וזהו האשה החשובה והיקרה, רדפה צדקה וחסד בכל לבה

מרת **מלכה ע"ה ב"ר יחיאל אלטער הלוי ז"ל**

נפטרה כ"ד אדר תשע"ב לפ"ק

הרה"ח ר' **מרדכי משה ספרא**
ב"ר **יחזקאל שרגא ז"ל**
נפטר ה' ניסן תש"פ

KotSahar.com

יעלוי נשמת

הרה"ח ר' **משה מנחם**
ב"ר **יוסף ז"ל**
נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיות ודקדוקים בפרשת פרה

קושיא א

להבין כפל הלשונות בתיבת "לאמר", וגם "דבר אל בני ישראל"

וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, [וזאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'] לֵאמֹר, דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל. (א) פֶּרֶעַגֶט מֵעֵן דִּי קִשְׂיָא, וּוְאָס אִיז דַּעַר אֲזוּיפִיל מֶאָל "לֵאמֹר", וַיִּדְבֶּר (ה' אֶל מֹשֶׁה) "לֵאמֹר", און דַּעַרנֶאכְדַּעס נֶאכְאָמָאָל "דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", און נֶאכְאָמָאָל [וזאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'] "לֵאמֹר". [והלא] אֵלֶעס אִיז דָּאךְ אויף 'דַּעס', אַז מ'זָאָל זָאָגן ווייטער, פֶּאָרוּוְאָס שְׂטִיט צוויי מֶאָל [נאך איבעריג]. אַזוי פֶּרֶעַגֶט מֵעֵן דִּי קִשְׂיָא.

ב

חֻקַּמָּה לְקוּשְׂיָא ב-ג

וַיִּקְחוּ "אֵלֶיךָ" פָּרָה אֲדָמָה. [בכוונת אומר "אֵלֶיךָ"] זָאָגט רש"י, שְׂתֵהָא נִקְרָאת עַל שִׁמְךָ, פָּרָה שַׁעֲשֵׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. [און] דַּעַר מִדְרַשׁ (רַבָּה חֻקַּת יט, ו) זָאָגט: [וַיִּקְחוּ] "אֵלֶיךָ", לָךְ אֲנִי מְגַלָּה טַעַם פָּרָה, וְלֵאחֲרֵיהֶם חֻקָּה.

ג

קושיא ב

למה נקראת הפרה לעולם על שם משה

(ב) [ולפירוש רש"י צריך ביאור] פֶּאָרוּוְאָס אִיז דָּאָס אֵיבִיג נִקְרָא עַל שִׁמְךָ מֹשֶׁה, פֶּאָרוּוְאָס גִּרָאָד 'דַּעס'. ס'אִיז דָּאךְ אַזוי בִּי אֵלֶע מְצוֹת, אֵלֶעס הָאָט עַר דָּאךְ גַּעֲלַעֲרֶנֶט מִיט אִידֶן, אֵלֶע הִלְכוֹת און דִּינִים, [ולכן כל התורה נקראת על שם מֹשֶׁה, וכדכתיב (מלאכי ג, כב) זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי וגו']^א.

ד

קושיא ג

למה דייקא בפרה נאמר למשה, לך אני מגלה טעם פרה ולאחרים חקה

(ג) [ולפירושו המדרש] לָךְ אֲנִי מְגַלָּה טַעַם פָּרָה וְלֵאחֲרֵיהֶם חֻקָּה, [צריך גם כן ביאור] וּוְאָס אִיז דָּאָס מַעַר פֿון אַלדִּינֶגס, [אז דוקא] דָּא שְׂטִיט לָךְ אֲנִי מְגַלָּה טַעַם פָּרָה, וְלֵאחֲרֵיהֶם חֻקָּה.

ה

[ובאמת] ס'שְׂטִיט (זכר' יד, ו) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אוֹר יְקָרוֹת 'וּקְפָאוֹן', זָאָגט דַּעַר מִדְרַשׁ (רַבָּה, שם) ['קְפָאוֹן' כתיב, דברים המכוסים מכם בעולם הזה] עֲתִידִים לִהְיוֹת צוֹפִים לַעֲתִיד לְבוֹא. אֵין דִּי פִּיּוּטִים אִיז אויך אַזוי (ביוצרות לפרה ד"ה אֲצוּלַת), לַעֲתִי [יְגַלָּה] גִּנּוּנִיו יַעֲלָה, [מְקוּמָה יְגַלָּה] מַעֲמָקֶיהָ יִדְלָה.

^א מדברי רבינו בקושיא זו בס"ג פרה תש"כ (ויעור). וכמבואר כן בגמרא שבת (פט.), ובמדרש רבה (שמות א, טז. ל. ד. מ. א. במדבר יב, ט. יד, ד), ונתחזומא (בשלח ד, תשא לה. שופטים ה).

שטייט אַז לעתיד וועט נתגלה ווערן [טעם] פֿרה אַדומה אפילו פֿאַר יעדן, פֿאַרן כלל ישראל.

ו

קושיא ד

להבין התשובה שמשבין לשמן ואומות העולם דפרה אדומה
"חקה" היא, והלא אם כן עדיין היו מונין את ישראל מה טעם יש בה

[זאת "חקת" התורה. פירש"י] לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל, מה מצוה זו ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

ד) לכאורה זיי זענען מונין את ישראל [ווייל] זיי ווילן וויסן אַ טעם, נו [כשישיבו להם] אַז ס'שטייט שוין "חקה", וועלן זיי דאָך ווייטער נישט וויסן קיין טעם, אַז 'דאָס' איז [די סיבה שהם] מונין את ישראל.

ז

[און] ממה נפשך, אַז זיי 'גלייבן' אין די תורה הקדושה, [אם כן] אַז ס'שטייט אַ 'חֶק' האָבן זיי מער נישט קיין קשיות, [ואם כן למה מתחילה יהיו הם מונים את ישראל בזה].
[און אויב] אַז זיי האָבן געפרעגט ווייל זיי 'גלייבן' נישט, וואָס האָב אין אויפגעטון אַז ס'שטייט [חֶקת התורה], וועלן זיי דאָך אויך נישט גלייבן.

ח

קושיא ה

להבין למה דייקא בפרה אדומה ואומרים דחקה היא, יותר מבשאר חוקים שבתורה

ה) [וועד צריך ביאור למה דייקא בפרשת פרה נאמר בה "חקה". והלא] ס'איז נאָך דאָ אַסאַך זאכן אין די תורה וואָס מ'פֿאַרשטייט נישט.
אַזוויי די גמרא זאָגט², בְּשָׂר בַּחֲלָב איז אויך אַ חידוש³.
[און] פֿלאַים איז אַ חידוש⁴.

² בגמרא פסחים (מד:) ורבנן מְבַשֵּׂר בַּחֲלָב לא גמרינן, דחידוש הוא [פירש"י חידוש הוא, כל איסורו תימה הוא, ודבר חידוש, שאינו מצוי בינינו בשאר איסורין]. ומאי חידוש, אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי הדדי אסור, פֿלאַים נמי האי לחודיה והאי לחודיה שרי, ובהדי אסור. אלא, דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור. ורבי עקיבא נמי, בשר בחלב ודאי חידוש הוא וכו'.

³ עיין ברבינו בחיי משפטים (כג, יט) וז"ל: ועל דרך הפשט טעם המצוה הזאת [של בשר בחלב] לפי שהוא מטמא את הלב, שהרי החלב נעשה מן הדם וכו'. והרמב"ם ז"ל כתב בזה טעם בטעמי המצוות, כי מפני שהיה מנהג עובדי אלילים שהיו אוכלים בשר בחלב בבית תועבותם בימי חגיגה, על כן באה התורה לאסור אותו וכו'.
ומן הנראה כי הטעמים האלה בלתי מספיקים, ואינם עיקר בטעם המצוות אלא לדחות את השואל, שהרי מצוה זו מכלל החוקים היא, מכלל פֿרה אַדומה וְשֶׂעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, וכן דרשו חז"ל (מסכת גן עדן, נדפס באוצר המדרשים) לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה ושעיר המשתלח. וכיון שכן, דעת חכמים שהמצוה הזאת מִסְתַּרִי הַתּוֹרָה, כי בודאי לעתיד לבוא לא יהיה שם לא מטמא הלב ולא עבודה זרה, שהרי אנו מובטחים בהבטחת וּמַל ה' אֶלְקֵינוּ גו' (נצבים ל, ו), וכן בהבטחת כִּי אֶזְאָהֶפֶךְ אֶל עַמִּים שֹׁפֵה בְּרוּרָה וגו' (צפני ג, ט), אבל המצוה הזאת יש לה סוד.

ועל דרך הקבלה, כבר ידעת כי כל המצוות כולן אלקיות, וכל אחת מהן מצויירת לציויר דברים של מעלה, אף כי החוקים זכרון ודוגמא של מעלה, כי על כן נקראו 'חוקים', לפי שהם 'חוקים' למעלה, והבשר והחלב דוגמא ורמז כנגדם למעלה דברים מיוחדים וכו'.

⁴ ונקרא "חֶק", וכמבואר בפסוק (קדושים יט, יט): אַתְּ חֶקְתִּי תִשְׁמְרוּ, בְּהִמָּתֵךְ לֹא תִרְבִּיעַ פֿלאַים, שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע פֿלאַים, וְכִנֹּר פֿלאַים שֶׁעַטְנֶה לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ. ופירש"י: את חקתי תשמרו. ואלו הן, בהמתך לא תרביע כלאים וגו'. חקים אלו גזרות מלך שאין טעם לדבר.

[וכן] אויף לַחֵם הַפָּנִים זאָגט דער רמב"ם אין ספר המורה [אז] דאָס האָט נישט קיין שום טעם¹.

[וכן על משפט] טומאה וְטִהְרָה שטייט אַרויס אינעם רמב"ם, טאָקע אין ספר הַיָּד, אַז דאָס איז נישט קיין לְכַלּוֹךְ [טיט או צוּאָה] אַז ס'זאָל נוצן דערויף 'וואָסער'. [נאָר] ער זאָגט [אז] די טִהְרָה פון מְקוֹה דאָס מיינט מען מִי הַדַּעַת, ס'איז דאָ דערויף רְמָזִים. [וואס כן קשה] פאַרוואָס עפעס פון פָּרָה אָדומָה האָט מען געמאַכט 'מער עַסְק', [להודיע ולהשיב להשטן והאומות כי] ס'איז אַ "חֶק". [והלא] ס'איז [דאָך] דאָ אַסאַךְ חֲקִים אין די תורה הקדושה.

ט

קושיא ו

למה צריך להשמיענו כי לעתיד יתגלה טעם פרה, והלא גם שאר כל הצפונות יתגלו לעתיד

ו) און פאַרוואָס שטייט עפעס גראַד אַז מ'וועט לַעֲתִיד וויסן, ווער ס'וועט ראוי זיין. אַודאי, לעתיד וועט זיין וּמְלָאָה הָאָרֶץ דַּעָה (ישעי' יא, ט) [גם בשאר מצות התורה], ס'איז דאָך אַ פְּשִׁיטוּת [שלעתיד יתגלו צפונות התורה].
וואָס דאָרף ער מיר דערציילן ביי 'דעם' מער ווי ביי אַלדינגס. ביי אַלדינגס, [ביי] אַסאַך זאָכן [איז אַזוי, אַז] מ'ווייסט נישט [היצט] און לעתיד וועט מען וויסן.
וואָס עפעס ביי פָּרָה אָדומָה [צריך להודיע זה בפרסיות].

י

קושיא ז

להבין יתור הלשון שהם מונין את ישראל מה מצוה זו "ומה טעם יש בה"

ז) דערנאָך וואָס איז דער מוֹנִין את ישראל מה מצוה זו "ומה טעם יש בה", עפעס צוויי זאָכן זאָגט ער, [ולא די לומר רק] מה מצוה זו, [רק מוסיפין עוד לומר "ומה טעם יש בה"].

[ויעיין בשמונה פרקים להרמב"ם] (הקדמת פירוש המשניות למסכת אבות, סוף פ"ו) שחושב בשר בחלב, לבישת שעטנו, ופרה אדומה ושעיר משתלח, בין המצות שמעיות שאין השכל מחייבן רק הם כחוק. וכן בהקדמת חובת הלבבות חושב שם בכלל זה, איסור בשר בחלב, ולבישת שעטנו, ווריעת כלאים, והדומה להן].

^ה במורה נבוכים (חלק ג, מה): אבל הַשְּׁלָחַן והיות עליו הַלֶּחֶם תמיד, לא אדע בו סיבה, ואיני יודע לאיזה דבר אֵינֶם אותו עד היום.

[וכן משמע מדברי האריז"ל (כומר אסדר לסעודתא, לשחרית דשבת) שהתפלל על זה באומרו: יִגְלַה לְךָ טַעְמִי. דְּבַתְרִיסר נִהְמִי. דְּאֵינִן אֶת בְּשִׁמֵּיהּ וכו'. ויעיין בזה בספר דברי שאל עה"ת (להגאון בעל שואל ומשיב, פרשת תרומה עה"פ ונתת על השלחן) בשם הגר"א].

¹ ברמב"ם (מקואות יא, יב): דבר ברור וגלוי 'שהטומאות והטהרות' גזירות הכתוב הן, ואינן מְדַבְּרִים שדעתו של אדם מְכַרְעֵתוֹ, והרי הן מכלל החוקים. וכן 'הטבילה' מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב היא, והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים (חגיגה יח): טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל.

ואף על פי כן רָמַז יש בדבר, כשם שהמכוין לבו לְטִהָר, כיון ששָׁכַל טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות הָאָזֶן וְדַעוֹת הָרְעוֹת, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו בְּמִי הַדַּעַת, טהור. הרי הוא אומר (יחזקאל לו, כה) וְיִרְקַתִּי עֲלֵיכֶם מִיֵּם טְהוֹרִים וְיִטְהַרְתֶּם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם, השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו, אמן.

¹ וז"ל הבני יששכר (אדר ג, ו): והנה עיין ברמב"ם נהה עליו רוח ה' וירבי בקדשו ברמז מצות טבילה לטמאים, הוא הנרצה בזה לרמוז לו שיטבול עצמו במימי הדעת. וזהו שכתבו כל המקובלים (עי' ראשית חכמה, תשובה פ"ב, ואהבה פ"א) סגולה לבעל תשובה טבילה במקוה טהרה בכל עת. והוא לדעתי, כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות (סוטה ג), והחסיר דעתו, וכשנתעורר לשוב אל ה' הנה הטבילה במקוה טהרה רמז למימי הדעת [ויעיין עוד שם].

יא

קושיא ח

להבין במה מצערין את ישראל, בזה ששואלים על הפרה מה טעם יש בה

(ח) און וואָס איז דער מונין את ישראל, זיי זענען זיי מצער, [דאינו מובן למה יש בשאלה זו צער ואונאה לישראל].

יב

קושיא ט

במדרש: ביקש שלמה לידע טעם פרה, ואמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

והקשה הישמח משה למה לא אמרו בקצרה, ביקש שלמה לידע טעם פרה "ולא ידע"

דער מדרש זאָגט (במדבר רבה יט, א), ביקש שלמה לידע טעמה של פרה, אמר, האָט ער געזאָגט, אַמְרָתִי אַחְכָּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי (קהלת ז, כג).

(ט) אין ישמח משה (ריש פרשת חקת) פרעגט ער, זאָל ער זאָגן פשוט ביקש שלמה לידע טעמה של פרה "ולא ידע", ער האָט נישט געוואוסט. ער זאָגט אַ גאַנץ אריכות [אַמְרָתִי] אַחְכָּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי, וואָס וויל ער זאָגן מיט דעם אַחְכָּמָה וְהִיא רְחוּקָה, ס'איז דאָךְ אינגאנצן מיוותר, ס'ברויך דאָךְ נישט ס'זאָל שטיין, ס'איז איבעריג.

יג

קושיא י

למה אמרו דפרה אדומה הוא "חוק" בלי טעם, והלא רבי משה הדרשן שפיר נתן בה טעם, דהוא לכפר על מעשה העגל

(י) [ועוד צריך ביאור במה שאמרו שפרה אדומה היא חוק בלי טעם. שהרין] לעולם דער אַמְת שטייט דאָךְ גאָר יאָ אַ טעם, רבי משה הדרשן זאָגט דאָךְ אַ טעם, ס'קומט מכפר זיין אויף חטא העגל, [וכהמשל שאומרים] תבא אמו ותקנח צואת בנה, אַלע רמזים [של פרה אדומה] זענען גלייך [אויף] אהין, אַזוי ווי ביים חטא העגל. אַפֿשר לאַ עֵלָה עֵלָיָה עול, [על שפרקו מעליהם עול שמים, וכן שאר הפרטים הם לפי ענין העגל כדי לכפר עליו].

אַזוי זאָגט דאָךְ רבי משה הדרשן.

יד

התחלה לשוב קושיא י

באמת כבר נצטוו בפרה אדומה גם קודם חטא העגל, אלא שלאחר העגל ניתוסף בה ענין הכפרה על חטא העגל

און דער אַמְת איז, אַזוי ווי ס'זעט אויס אין די פֿיזיקס, אַזוי זאָגן זיי דאָךְ, אַז דאָס איז געווען לעולם אַ מַצְוָה [שכבר ניתנה במרה, אף קודם חטא העגל]. ווען נישט דער חטא העגל איז דאָס [אויך] אַ מַצְוָה פון די תִּרְי"ג מַצְוֹת, האָט דאָס אַ טעם, ס'ברויך צו זיין סיי ווי סיי.

"ברש"י פרשת חקת (יט, כב): ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן, וזהו: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. משלהם, כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם, כך יביאו זו לכפרה משלהם. פֿרה אַדְמָה. מִשָּׁל לכן שפחה שטינף פלטיין של מלך, אמרו תבא אמו ותקנח הצואה. כך תבא פרה ותכפר על העגל. אַדְמָה. על שם אם יאָדִימו כְּתוּלָע (ישעי' א, יח), שהחטא קררי אָדָם. תְּמִימָה. על שם ישראל שהיו תמימים, ונעשו בו בעלי מומין, תבא זו ותכפר עליהם, ויחזרו לְתִמְתָּם. לאַ עֵלָה עֵלָיָה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים. אַל אֲלַעֲזֵר הַפֶּה. כשם שנקלה על אהרן שהוא כהן לעשות העגל. ולפי שאהרן עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור. וְשָׂרָף אֶת הַפֶּה. כשם שנשרף העגל. עֵץ אֲדָר וְאֵזוֹב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת. ג'. מינין הללו, כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וְאֲרֹר הוא הגבוה מכל האילנות, וְאֵזוֹב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וְחָטָא, ישפיל את עצמו כְּאֵזוֹב ותוֹלַעַת, ויתכפר לו. לְמִשְׁמָתָה. כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל שנאמר (תשא לב, לד) וְכִיֹּם פִּקְדֵי וּפְקָדֵי יֹגֵר. וכשם שְׁהֵעֵגֵל מטמא כל העוסקין בו, כך פֿרה מטמאת כל העוסקין בה, וכשם שנטהרו בְּאֶפְרוֹ שנאמר (שם כ) וְיָדָר עַל פְּנֵי הַיָּם וְגו'. כך וְלִקְחוּ לְטָמָא מִפֶּה שְׂרַפְתָּ הַחֲטָא וְגו'.

נאָר וואָס דען, נאָכ'ן חטא העגל איז עס מסוגל לכפרה [על זה], האָט מען מיט דעם [מכפר געווען], האָט דער בורא כל עולמים דאָס גענומען פאַר אַ כפרה אויפן חטא העגל. אָבער ווען נישט דער חטא העגל איז עס אויכעט געווען, איז עס אַ מצוה פון די תרי"ג מצוות.

טו

קישור פרשת פרה לפרשת כי תשא

די גמרא זאָגט (ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה, הובא ברש"י מגילה כט.), לעולם העט מען געדאַרפט צו ליינען 'קודם' פרשת החודש, און 'דערנאָך' פרשת פרה. פאַרוואָס ווייל החודש איז "באָהד" בניסן איז געווען הוּקם המשכן, דאָס איז פרשת החודש, און "בשני" אין ניסן דעמאָלטס איז נשָׁרְפָה הַפָּרָה. נאָר [פרשת פרה] ווייל ס'איז טְהֵרַת יִשְׂרָאֵל האָט מען עס מקדים געווען [בקריאתה].

טז

על כל פנים איז די קריאה דערפון לטהרת ישראל. [אמנם עדיין צריך ביאור] לכאורה וואָס עפעס האָט מען מקדים געווען די קריאה, פאַרוואָס האָט מען עס מקדים געווען ווייל ס'איז טְהֵרַת יִשְׂרָאֵל, [והלא גם אם היו מקדימין החודש לפרה, הרי יש בקריאתה משום טהרת ישראל בשבת השניה].

יז

[אבל לפי דברי רבי משה הדרשן] קאָן נאָך זיין אַ טעם וואָס מ'האָט עס מקדים געווען, [ווייל] אַזוי ווי ס'געפאַלט זיך היינט [בשנה זו, וכן ברוב השנים בשנה פשוטה, שקורין פרשת פרה אין] פרשת כי תשא, איז טאָקע גוט אַז ס'איז איין וואָך [די קריאת פרשת פרה] מיטן עגל, ווייל מ'ליינט דאָך [בפרשת כי תשא] דאָס עגל, דעם חטא העגל, איז גוט מ'זאָל ליינען אויפאָמאָל [גם פרשת פרה] אין דעם זמן. איז טאָקע די קריאה פון פָּרָה די תְּקִנָּה דערויף, די פָּרָה אָדוּמָה איז די תְּקִנָּה [על ענין חטא העגל שקורין בפרשת כי תשא].

יח

קושיות ודקדוקים בפרשת כי תשא

קושיא יא

לאָמיר זען ביים חטא העגל, דאָס ענין פון דעם חטא העגל. (ההמשך בקושיא יב)

יט

לדברי רבי משה הדרשן, דכל עניני פרה הם דמיון לחטא העגל וכפרתה, אם כן צ"ב האריך שייך בחטא העגל הענין של "לטהר ממאים", והלא לכאורה שם לא מצינו רק החלוקה של "לטהר מהורים" (יא) [ותחלה נדקדק עוד לפי טעם רבי משה הדרשן], דאָ זעט מען דאָך אַז די פָּרָה אָדוּמָה איז 'מְטֵהָר' טְמֵאִים וּמְטֵמָא' טְהוֹרִים, איבערדעם איז דאָס אַ "חֶק". [ולדבריו יש להבין בענין זה שבפרה] וואָס אַ דְּמִיּוֹן איז דאָס צום חטא העגל, 'דעס' [העגל] האָט דאָך נאָר 'מְטֵמָא' געווען. וועם האָט עס 'מְטֵהָר' געווען? אדרבה פאַרקערט.

כ

קושיא יב

להבין מאי פל הרעש הזה עם חטא העגל, שנענשו ישראל כל כך על זה, וחטאו שמור לדורות, ואין לך פרעניות שאין בו מפרעון חטא העגל. והלא כבר הרגו ורגו את כל העובדים לה, וגם שרפו את העגל עצמה ואיבדוה מן העולם דאס ענין פון חטא העגל.

לכאורה האט מען דורך דעם האט מען אַזויפיל פאַרלאָרן, [כדכתיב] וַיִּתְּנָצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵימָה מִהָרֶב (לג, ו). [וכתיב] וּבַיּוֹם פָּקְדֵי וּפְקֻדָּתֵי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם (לב, לד), [דגם לדורות] אין יעדן חטא [והעונש שלה] איז דאָ דערינען פון חטא העגל, אַזוי זאָגט דאָךְ רש"י פֿשט אויף וּבַיּוֹם פָּקְדֵיט.

כא

יב) לכאורה מאי פל הרעש הזה [בענין חטא העגל, שיהיה גדול כל כך העונש והפגם בזה, והלא] די אַלע וואָס זיי האָבן געזינדיגט [מיטן עגל], די האָט מען דאָךְ דין געוועזן למיתה, ויהרגו שלשת אלפי איש (לב, כח), די האָט מען דאָךְ גע'הרג'ט [אותן שחטאן] מיט עדים והתראה, און די איבעריגע וואָס ס'איז נישט געווען קיין עדים, האָט מען בודק געווען פֿסוטות מיטן אַש פֿונעם עגל.^ט
[און] דאָס עגל [אלליין] האָט מען פֿאַרברענט, מ'האָט עס מאַכד געווען מן העולם, פֿלֶה וְאָבֵד, וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם (לב, כ), מ'האָט עס געוואָרפֿן אין וואַסער אַריין [ומאותרו] המים השקה את בני ישראל, ואותן שעבדו בלא עדים והתראה מתו מזה כעין השקאת סוטות].

כב

[ואם כן] לכאורה פֿונעם עגל איז דאָךְ גאַרנישט געוואָרן [שהעגל נאבד לגמרי, וגם עוברדיק נהרגו, ונמצא ששוב לא חטאו עוד בזה, ואם כן] מאי פל הרעש הזה.

כג

ובפרט לפי מה שביאר הרמב"ן דבעשיית העגל לא היתה כוונתם לעבודה זרה ולשם אלקות, רק שביקשו מנהיג במקום 'משה', ועיקר הפגם היה רק לפי שמננה נשתלשל בדורות העתידים חטא ירבעם וכדומה. אם כן מה חרי האף הגדול הזה, בענין העגל

ס'איז נאָךְ מער קשיא, [שהרי] דער רמב"ן הקדוש זאָגט דאָךְ גאַר [שלא היתה כוונתם לעבודה זרה כלל].

[כי בפסוק] כִּי פָרַעַה אֶהְרֶן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם (לב, כה), זאָגט ער לֹאפֿקא שום ביש, דער תרגום זאָגט [עס], לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם, לֹאפֿקא שום ביש לְדִרְיָהוּן.
זאָגט דער רמב"ן הקדוש [בפירוש דברי התרגום]^ט, אַז לעולם דאָס עגל איז נישט געווען נאָר אַן הַשְׁפָּעָה, בְּמָקוֹם 'מְנַהִיג' האָבן זיי גענומען [העגל, דהיינו במקום משה ולא

^ט ברש"י (לב, לד): וּבַיּוֹם פָּקְדֵי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל.

^י כדכתיב (לב, כ) וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ וַיִּטָּח עַד אֲשֶׁר דָּק וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשֶׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ופירש רש"י: נתכוין לבדקן כסוטות. שלש מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים. עדים בלא התראה, במגיפה, שנאמר (לב, לה) וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם. לא עדים ולא התראה, בַּהֲרוֹקֶן, שבדקום המים וצבו בטניהם.

^{יא} ברמב"ן בפרשתן (תשא לב, א): אבל הכתוב הזה [נעשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, כי זה משה האיש אשר העגלנו

לשם 'אלקות', וכמו שאמרו] כִּי זֶה מִלְשָׁה הָאִישׁ [לא יִדְעֵנוּ מָה הִיָּה לוֹ] (לב, א), ס'איז גאַרנישט געווען קיין עבודה זרה.

נאָר [ווייל] מ'האַט געזען אַז אין די 'שפעטערע דורות' וועט מען זיך פון דעם אַרויסלערנען צו דינען טאַקע צו אַן עֵגֶל [לשם עבודה זרה, צוליב] דאָס איז געווען אַזוי גרויס דער חטא.

איבערדעם זאָגט ער לאַפּקאָ שום ביש "לְדַרְיָהוּן", אין די אַנדערע דורות.

כד

[וואס כן לדברי הרמב"ן] איז דאָך גאָר 'דעמאָלטס' ניאַמאַל געווען אַזוי האַרב, און ס'איז דאָך צו דעם נישט צוגעקומען אין די אַנדערע דורות ס'זאָל ברענגען [העגל ליד העבודה זרה], וואָרן מ'האַט דאָך עס 'פאַרניכט', פֿלֶה וְאַבֵּד, האָט מען שוין נישט געקענט 'נאַכטון' אַזוינס [אז] מ'זאָל ווייטער נעמען עפעס אַזאַן עֵגֶל, [שהרי] מ'האַט דאָך געזען וואָס דער סוף איז געווען פון 'דעם' עֵגֶל, נו ווי קען מען דאָס נאַכטוהן. ס'איז דאָך שוין פון דעם נישטאָ קיין זַכָּר, [וואס כן] וואָס האָט מען מורא געהאַט.

כה

קען זיין ווען ס'בלייבט דאָס עֵגֶל חלילה, העט גיווען געווען לאַפּקאָ שום ביש 'לְדַרְיָהוּן', העט עס גיווען געשאַדט 'דערנאָכדעם'.

אַבער 'אַזוי' [שנאבד העגל מן העולם], האָט דאָך עס נישט געקענט שאַדטן. מ'האַט דאָך די אַלע מַסִּיעִים האָט מען דין געווען.

[וואס כן יוגדל התימה] וואָס איז געווען דער חטא אַזוי גרויס, ס'איז געבליבן אייביג [שמור לדורות, עד שנאמר עליו] וּבַיּוֹם פִּקְדֵי וּפְקֻדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם.

מאַרץ מַצִּיִּים לא יִדְעֵנוּ מָה הִיָּה לוֹ] הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושי, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשוה הוא האלקים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלים. ועוד, כי בפירוש אמרו אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ, לא שיהיו נותנים להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא. אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים על פי ה' ביד משה (בהעלותך ט, כג), הנה אבד ממנו, נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו על פי ה' בידו, וזה טעם הזכירים משה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלָנוּ, לא הקל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלקים וכו' [עיי' עוד שם]. ועוד שם (לב, ד): וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלָנוּךְ, גם זה הכתוב יורה אותנו, כי אין טיפס בעולם שיחשוב כי זהה הזה אשר היה באזניהם הוא אשר הוציאנו ממצרים, אבל אמרו כי כח הצורה הזאת העלם משם, והנה לא תמצא שיאמר בעגל בשום מקום אשר 'הוציאנו' ממצרים, כי הם מודים במי שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (יתרו כ, ב), כי שמו הגדול הוא המוציא אותם משם, אבל יאמרו במקומות רבים אשר 'העלוך', כי יקחו זה במקום היד הגדולה המַחַרְבֵת ים, הַשְּׁמָה מִצְמִי ים דָּרָךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִּים (ישעי' נא, י), וזהו שנאמר (תהלים קז, כ-כב) וַיִּמְרוּ אֶת כְּבוֹדִם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכָל עֵשָׂב, ושם נאמר שִׁכְחוּ אֶל מוֹשִׁיעֶם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם, נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל יַם סוּף, שִׁכְחוּ דַבְּרוֹ אֲשֶׁר צִוּם, והנה עברו על לא תעשה לך אלהים אחרים על פני (יתרו שם, ג), כאשר רמזתי שם, ותבין זה.

ועוד שם (לב, כה): וְאִמְרוּ לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהָ, כי אפילו אותם אשר אין מחשבתם רעה, יוציאו עליהם 'לדורות' שמץ ודבה וכו'. וזה כדעת אונקלוס שתרגם לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהָ, לאַפּקאָ שום ביש בְּדַרְיָהוּן. ולפי שאמר "בדריהוּן", נראה שרצה לפרש כי העגל אשר עשו יהיה שמץ רעה בדורות ישראל, כי יאמרו לא לחנם עשו אבותינו את העגל ועבדוהו, רק שידעו בו כי הוא אשר העלם מארץ מצרים ומצאו בעבודתו תועלת להם, ואף אנחנו נעשה כן כי טוב לנו לעבדו, כאשר היה הדבר בירבעם שאמר (מלכים א' יב, כה) רַב לָכֶם מַצְלוֹת וַיִּרְשָׁלִים הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלָנוּךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, ראה משה כי 'לדורות' יפשעו בו. ושמצה ענין דבה רעה הוא לדברי אונקלוס, והוא לשון מורגל בדברי רבותינו, שמץ פסול (פסחים ג: וכו').

[ועיין בזה בהקדמת על הגאולה ועה"ת (מהדורת לשון ק"ק, אות 1)].

כו
התחלת קושיא יג

(יג) דעס וואָס משה רבינו האָט צובראַכן די לוחות [צריך גם כן ביאור].
דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט (לב, ד-ח) לָךְ רַד וגו', סָרוּ מִהֶר מִן הַדָּרָךְ
עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל, דער בורא כל עולמים
האָט דאָךְ אים אַלעס "געזאָגט" [כשהיה בשמים], פונדעסטוועגן ער איז ווייטער
געגאָנגען [והוריד הלוחות לישראל], ער האָט זיך נאָך געבעטן ביים אייבירשטען [קודם
יירדתו, כדכתיב] וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקָיו, [און] ער האָט נישט צובראַכן קיין לוחות.
(המשך וסיום קושיא זו, באות לב)

כז
קושיא יד

בגמרא, דמשה רבינו למד קל וחומר לשבירת הלוחות, דמה פסח שהיא מצוה אחת והתורה אמרה
כל בן נכר לא יאכל בה, התורה כולה כאן וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה שאינם כדאים לזה
אויף דעם צוברעכץ די לוחות איז דאָ צוויי טעמים:
א [די גמרא זאָגט², (כי משה רבינו) ער האָט געלערנט אַ קל וחומר. מה-דאָךְ ביי
[קָרָבן] פֶּסַח [שהיא רק מצוה אחת], שטייט (בא יב, מג) כָּל בֶּן נֹכֵר לֹא יֹאכֵל בוֹ, [א] אַ מְשֻׁמֵּד,
קיין מומר, זאָל נישט עסן דערפון. 'דעס' [הלוחות] איז כל התורה כולה, און זיי זענען
חלילה אַלע מומרים, [על אחת כמה וכמה שאינם כדאים להלוחות]. ממילא האָט ער צובראַכן
די לוחות. האָט ער געזאָגט, 'אזוי' קאָן איך זיי נישט איבערגעבן די לוחות, די תורה
הקדושה.

כח

ב [אין מדרש שטייט³, ער האָט געזאָגט מוטב ידונו כפנויה.
דאָס איז דאָךְ גאָר אַן אנדערער טעם.

כט

והקשה במהרש"א על הקל וחומר, והלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ובפסח עצמו אם נשחט לכשרים
ולפסולים, עדיין יכולים הכשרים לאכול מן הפסח. ואם כן גם בהלוחות, כיון שעדיין נשאר כשרים בישראל שלא
טעו אחרי העגל, עדיין ראוי ליתן התורה להכשרים שבהם

(יד) דער מהרש"א פרעגט דאָךְ האַרב" אויף דעם קל וחומר, [א] דער קל וחומר איז
דאָךְ פֶּרִיכָא.

² בגמרא שבת (פז, ויבמות (סב,): תניא, שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכימה דעתו לדעת המקום וכו'.
שיבר את הלוחות וכו'. מאי דרש, אמר, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה (בא יב, מג) כָּל בֶּן נֹכֵר
לֹא יֹאכֵל בוֹ, התורה כולה [פרש"י: תלויה בלוחות הללן], וישראל 'מומרים', על אחת כמה וכמה [שאינם כדאי לה].
והסכימה דעתו לדעת המקום, דכתיב (תשא לד, א) 'אֲשֶׁר' שִׁבְרָתָ, ואמר ריש לקיש, אמר ליה הקב"ה למשה 'יִשְׂרָאֵל'
כִּתְּךָ שִׁשְׁבְּרָתָ. 'אֲשֶׁר' אֲשׁוּר, שִׁאֲשׁוּר וְשִׁכְחוּ עַל שְׂבִירָתָן].

³ בשמות רבה (תשא מג, א): למה הדבר דומה, לִשְׁר ששלח לקדש אשה עם הסרסור, הלך וקלקלה עם אחר,
הסרסור שהיה נקי מה עשה, נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה, וקרעה, אמר מוטב שתדון כפנויה ולא
כאשת איש. כך עשה משה, כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן, כלומר שאלו היו רואין
ענשן [הנאמר בהלוחות] לא חטאו.

⁴ במהרש"א (יבמות סב,): מה פסח שהוא אחד מתרי"ג כו'. מספר פנענ רזי הקשה הר"פ, מאי קל וחומר הוא זה,
אימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, דאמרין בפרק תמיד נשחט (פסחים סא.) שחט למולין ולעורלים כשר, הכי
נמי הרי היו שבט לוי שלא טעו בעגל. ועוד הא אמרינן (בבא קמא לח.) אפילו עובד כוכבים ועוסק 'בתורה' הרי
הוא ככהן גדול. [ועיי' ש"ס תירוצו].

[שהרי] ס'איז דאָך געווען אַזעלכע אידן וואָס זיי האָבן נישט געדינט [להעגל].
שְׁבֵט לְוִי איבערהויפט, זענען דאָך געווען צדיקים. [און פון זיי] האָט דאָך 'קיינער'
נישט געדינט די עבודה זרה, צום עָגֵל. זיי זענען דאָך געווען ריין, [כדכתיב (לב, כו) וַיַּעֲמֵד
מֹשֶׁה בַּשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר] מִי לֵה' אֵלַי וַיֹּאפְסוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לְוִי.
[וגם משאר השבטים האָט] נישט 'יעדער' [געדינט דעם עָגֵל].

ל

[און] דער דין איז דאָך ביי קָרְבֵּן פֶּסַח שטייט (פסחים סא.) [דאָס שחטו] 'לְאוֹכְלֵיו וְשָׁלֵא
לְאוֹכְלֵיו' איז פֶּשֶׁר, אַז ס'איז נִמְנָה געווען אַזעלכע וואָס זענען נישט ראוי צו עסן, און
ס'איז געווען [אויך] אַזעלכע וואָס זענען יאָ ראוי געווען, [קענען] עסן די וואָס זענען
ראוי געוועזן. טאַקע 'יענע' [שאַינס ראויים לאוכלו] טאָרן טאַקע נישט עסן, אָבער דאָס
קָרְבֵּן איז פֶּשֶׁר, פאַר די אוֹכְלֵיו, פאַר די וואָס זענען ראוי גיט מען דאָס קרבן פסח.

לא

[לויט דעם] פרעגט ער [במהרש"א], דאָ איז דאָך אויך די זעלבע.
וואָס דאָרף ער צוברעכן די לוחות ווייל ס'איז דאָ מוֹמְרִים, אָבער די תּוֹרָה דאָרף
מען דאָך געבן פאַר די וואָס זענען ריין, דאָרף מען נאָכנישט צוברעכן.
טאַקע אַזוי ווי ביים קָרְבֵּן פֶּסַח. מ'לערנט דאָך עס אַרויס פון דאָרטן, און דאָרט
אַליינס איז אויך נישט פסול פאַר יעדן, [עס] טאָר נאָר נישט עסן דער וואָס ער איז אַ
מוֹמֵר, אָבער 'יענער' מעג נאָך עסן, מ'וואָרפט נישט אַוועק דעם פֶּסַח.
נו איז דאָך נישט קיין קַל וְחִמָּר ער זאָל מוזן צוברעכן די לוחות ווייל ס'איז דאָ
אַזעלכע [שעבדו להעגל ונעשו מומרים, שהרי] ס'איז דאָך נישט 'יעדערער'.

לב

המשך קושיא יג

למה בתחילה כשעדיין היה משה בשמים ואמר לו הקב"ה סְרוּ מִהָר גּוֹי, ירד למטה עם הלוחות על מנת ליתנם לישראל,
ורק לאחר שירד וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲוֹלוֹתָיו אַז נִמְלֵךְ לִשְׁבֹּר אֶת הַלּוּחוֹת, וצ"ב מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר
יג) [ועוד קשה] לכאורה^{טו}, דער בורא כל עולמים האָט דאָך אים געזאָגט דאָס אַלעס
[פון פאַראויס, לָךְ רַד גּוֹי, סְרוּ מִהָר מִן הַדֶּרֶךְ עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסִּבָּה וגו'], און ער האָט נישט
צובראָכן קיין לוחות, ער האָט [נאָך] געבעטן ביים אייבירשטען, וַיַּחַל מֹשֶׁה וגו' לָמָּה
ה' יַחַרָּה אַפָּךְ בְּעַמִּיךָ. [וכדלעיל באות כו].
[און] ווען ער איז געקומען 'אַהיין' [כשירד מן ההר], וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲוֹלוֹתָיו, ער האָט
עס געזען, ווען ער האָט עס "געזען" האָט ער הערשט צובראָכן די לוחות.
לכאורה וואָס הייסט ווען ער האָט 'געזען', און ווען ער 'זעט נישט' העט ער
נישט געגלייבט?

לג

ס'שטייט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה "וַיֵּרָא" אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲוֹלוֹתָיו וַיַּחַר אֵף מֹשֶׁה
[וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלּוּחוֹת] וַיִּשְׁבֹּר אֹתָם תַּחַת הָהָר, ער האָט געזען, ווייל ער האָט "געזען"
[לכן שבר אותם, אַזוי] זעט דאָך אויס.

^{טו} גם קושיא זו מובא בקצרה בהמשך דברי המהרש"א הנזכר, עיי"ש.

לד

און די גמרא זאגט^{טז}, רבי יוחנן ער האָט געזאָגט [אז] לעתיד לבא וועט מען ברענגען מַגְלִיּוֹת [ואבנים טובות, ומעמידן בשערי ירושלים], און דערנאָך האָט אים געזאָגט איינער לָךְ נָאָה לְדָרוּשׁ, [ווייל] ער האָט עס 'געזען'.

האָט ער [רבי יוחנן] אים געזאָגט, הערשט וויבאלד דו האָסט "געזען" [גלייכסט דו], אַלְמָלִי לֹא 'רְאִיתָ' העסטו נישט גיווען געגלייבט, מַלְגֵּל עַל דְּבָרֵי חֻקִּים אֲתָהּ, און ער האָט אים דאָרט מַעֲנִישׁ געוועזן, ווייל ער האָט 'געשטעלט' [אמונתו] אויף דעם וואָס ער האָט "געזען", ער האָט נישט געגלייבט אָנעם "זען".

לה

לכאורה קען דאָך נישט זיין [לומר כזאת על משה רבינו, ואם כן צריך ביאור להבין] וואָס עפעס "וַיֵּרָא" אַתְּ הַעֲגֵל וּמַחֲלַת, ווייל ער האָט "געזען".

פריער האָט דאָך אים דער בורא עולם שוין "געזאָגט" פריער דאָס אלעס, און דאָרטן שטייט נישט וַיַּחַר אֶף מִשָּׁה [וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת], ס'איז גאָרנישט געשען.

לו

קושיא טו - מתוך הדרוש

(טו) [ועוד צריך ביאור בענין חטא העגל, מה שאמרו אלה אלהיך וַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלֹף מֵאֲרִיץ מִצְרַיִם, דהאיד היה להם מקום לומר דיבורים כאלה, והלא ידעו שהוא רק עגל זהב אשר נעשה ממועשה ידיהם כשפרקו נומי הזהב אשר באזניהם, והאיד שייך לומר על זה שהוא אשר הוציאם ממצרים. ואף שהיו רשעים, אבל בודאי לא היו טפשים לומר דברים שאין בהם טעם וסברא, ואם כן צריך הסבר להבין כוונת מאמר זה].

לז

ישוב הקושיות בפרשת כי תשא

חקרמה לישוב קושיא יג-יד

לכאורה יש להבין למה סבר יהושע כי קול "מלחמה" במחנה. והלא למעשה לא היה שם קול ענות חלושה או גבורה, וכמו שהשיב לו משה רבינו

קען אפשר זיין.

[בהקדם וואָס] ס'שטייט (לב, יז-יח) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בִּרְעָה [וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחֲנֶה], וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה, קוֹל עֲנוֹת אָנְכִי שְׂמַע.

זאָגט דער חתם סופר, [דהנה לכאורה קשה וואָס] יהושע האָט געזאָגט קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחֲנֶה, און ער [משה] האָט געזאָגט ניין, ס'איז אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה.

^{טז} בגמרא בבא בתרא (עה). פירשו הפוסקים בנבואת ישעיה' (נד, יב) על נחמת ירושלים דכתיב בה וישעריך לאבני אקדח. כי הא דיתבי רבי יוחנן וקא דריש, עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים, וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד, השתא כביעתא דציצלא [ביצת עוף קטן ששמו תאציל] לא משכחינן, כולי האי משכחינן. לימים הפליגה ספינתו בים, חזא מלאכי השׁרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר ברום עשרים, אמר להו, הני לאמאן, אמרו ליה, שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה, דרוש רבי, לך נאָה לְדָרוּשׁ, כאשר אמרת כן ראיתי. אמר לו: ריקא, אַלְמָלִי לֹא רְאִיתָ לֹא הָאֲמִנְתָּ, מַלְגֵּל עַל דְּבָרֵי חֻקִּים אֲתָהּ, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

[ולכאורה] פאַרוואָס האָט זיך יהושע עפעס טועה געווען אז ס'איז יא אַ מלחמה, ס'איז דאָך [למעשה] געווען אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה.

לח

ומתרץ החתם סופר, שהבין יהושע כי אי אפשר שישתקו הצדיקים למעשה כזה, ובדאי יש לוחמים במחנה ישראל נגד זה

זאָגט דער חתם סופר^י, [ווייל יהושע] ער האָט זיך נישט געגלייבט, [כי] אַז מ'מאַכט אַן "עגל" צווישן אידן און ס'זאָל גאַרנישט זיין קיין "לוחמים" [דערקעגן], קיינער זאָל גאַרנישט לוחם זיין, דאָס האָט ער נישט געגלייבט. [ולכן] אמר למשה קול "מלחמה" במחנה, כי בדאי יש לוחמים במחנה נגד זה.

לט

אבל משה רבינו הבין את המצב כי לא היו שם לוחמים. ולכן שבר משה את הלוחות, יען כי לא היו שם לוחמים נגד זה

און משה רבינו האָט אָבער געזאָגט ניין, ס'איז נישט גוט, ס'איז נישטאָ קיין "לוחמים", [ועל זה אמר] אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה. 'איבערדעם' האָט ער געמוזט צוברעכן די לוחות. ווען ער הערט כאָטש אַז ס'איז דאָ לוחמים, העט נישט געווען דער פֿעס [של משה] אַזוי גרויס. [ווייל] ער האָט געוואוסט ס'קאָן נאָך עפעס ווערן, איבערדעם העט ער נישט גיווען צובראָכן די לוחות. אַזוי זאָגט דער חתם סופר.

^י בתורת משה בפרשתן: ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה, פירוש דגם יהושע הבין שהוא קול ענות, רק שהסביר הוא נותן שאי אפשר שישתקו הצדיקים למעשה הזה, ויש מלחמה במחנה. וגם משה חשב גם כן זה, דמהאי טעמא הביא הלוחות, ולא הניחם למעלה או שברם למעלה, כי חשב שיש בהם צדיקים. רק כאשר בא הרגיש שאין כאן מלחמה, רק קול ענות, ואם כן היה ראוי לשבר תיכף הלוחות, אלא שאין לדון על פי אומדנא כדאיתא במדרש רבה דלכן לא שבר הלוחות עד שראה את העגל שעשו, כדי ללמוד לדורות שאין לדון עד שיראה הדיין בעיניו, על כן המתין עד שראה בעצמו, אף על פי ששמע מהקב"ה:

ועיין עוד קרוב לזה בחתם סופר עה"ת פרשת דברים (עה"פ ותתפלל גם בעד אהרן): ובירושלמי סוף תענית (דף כב:), אין קול ענות מלחמה, אמר משה רבינו ע"ה ליהושע, מי שהוא עתיד להנהיג ישראל לא יכול להבחין בין הקולות. שוב אמר שם, ויִרָא הָעֵגֶל וּמַחֲלוֹת, מכאן שאין לדיין לדון אומדנות. פירוש, אף על פי שכבר הבחין קול ענות במחנה, מכל מקום לא עשה מעשה לשבר הלוחות עד שראה בעיניו העגל ומחולות. והקשה בקרבן העדה, הא כבר שמע משמים שחת עמך, ומדוע לא שיבר אז, עיין שם. וכן יש להקשות מאי רבותיה דמשה רבינו ע"ה שהבחין קול ענות אֲנֹכִי שָׁמַע, היינו משום שכבר ידע, שנאמר לו שחת עמך.

ויש לומר, הסבירה נוטה שחלילה כל ישראל חטאו, אפילו לא עֲשִׂיתִּיתָ הַעֵם, ואך כולם שתקו לפני אהרן וחור, וחור נהרג, וחשב אהרן אם ארמוז ואומר מי לה' אֵלֵי, יהיה מלחמה עצומה ויהרגו זה את זה, טרם רדת משה כבר אבדו ישראל בחרב איש ברעהו, ומחר יבוא משה ולא ימצא עם, ואהרן לא כעס מימיו כמו שכתב רמב"ן פרשת חקת (כ, א) וזאת הברכה (לג, ח), אך בשלום ומישור הלך (מלאכי ב, ו), וסבל ועשה עגל, כדי שלא יתעורר מלחמה והריגה, ובין כך יבוא משה רבינו ע"ה ויתבטל הכל, והוא מסר נפשו לעונש ה', אך ישראל לא יתבטלו, ועל ידי זה לא היה שום מלחמה במחנה.

לכן כשאמר הקב"ה לך יד, חשב משה רבינו ע"ה אי אפשר שחטאו כל ישראל ואהרן וחור וע' זקנים, אך יהיה מלחמה גדולה ביניהם, ולא שיבר הלוחות, כי יתנם לטובים שבהם. והנה יהושע הבין קול ענות עבודה זרה, אך חשב גם כן אי אפשר זה בלי מלחמה, על כן לעוצם דמיונו נדמה לו כאלו שומע קולות מעורבים, אלו ענות עבודה זרה, ואלו ענות מלחמה. ומשה רבינו ע"ה אף על פי שמאז חשב גם הוא כן, שהרי משום הכי לא שיבר הלוחות בהר, מכל מקום לא הטעה אותו דמיונו, והבין שאין שום תעורבות קול מלחמה, ועובדי עבודה זרה עושים מעשיהם שלווים ושקטים. ומיד היה לו לשבר הלוחות, אך אין רשות לדון בדמיונות, על כן המתין עד וירא בעיניו העגל ומחולות ואין מקלים דָּבָר (שופטים יח, ו), על כן שיברם. ואמנם אהרן שלא כעס ודרך שלום, עשה כן להיות מדת השלום והיינו (מלאכי ג, ה) בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם.

נאָר ווייל ער האָט געזען אַז ס'איז גאַרנישט דאָ קיין לוחמים [לכן ויחר אף משה וישלך מידי את הלוחות וישבר אותם תחת ההר]^י.

מ

ישוב קושיא יד

מכיון שלא היו שם מוחים ולוחמים נגד העגל, על כן נתפסו כולם באותו חטא, ולכן לא היה דומה לפסח הנשחט לאוכליו ושלא לאוכליו, אלא לפסח הנשחט רק שלא לאוכליו, ואתי שפיר הקל וחומר שלמד משה רבינו מקרבן פסח

איבערדעם - קאָן זיין - איז שוין פאַרענטפערט דעם מהרש"א'ס קשיא, פון לאַזל'ן וְשָׁלָא לְאוֹכְלָיו.

וואָרן אַז ס'איז נישטאָ קיין לוחמים, מ'איז נישט מוזקא כראוי, ווערט דאָך 'יעדער' נתפס אין דעם חטא'ט.

די אַלע וואָס זיי 'שווייגן', האָבן דערין אויך אַ טייל, עפעס, 'עפעס' על כל פנים, אין אַ [געוויסע] בחינה זענען זיי געווען באַטייליגט.

מא

ביי דעם לאַזל'ן וְשָׁלָא לְאוֹכְלָיו, דער וואָס ער קאָן עסן דער האָט גאַרנישט קיין חלק אין דעם וואָס יענער איז שָׁלָא לְאוֹכְלָיו, ער איז ריין פון יענעם, בלייבט דער פֿסח גוט פאַר די אוכלים.

אַבער דאָ, אַז ער האָט געזען אַז ס'איז נישטאָ קיין לוחמים, איז דאָך אין אַ געוויסע [מאָס], שָׁלָא מִיָּחוּ מִיָּדָם איז דאָך אַ געוויסע מאָס [יעדער] עפעס אויך באַטייליגט, קאָן מען טאַקע נישט 'קיינעם' געבן [לוחות הברית והתורה].

מב

ישוב קושיא יג (באופן ראשון)

בתחילה כשאמר לו בשמים סרו מהר מן הדרך וגו', עדיין חשב משה כי בודאי יש שם לוחמים נגד זה, ואם כן לא שידר הקל וחומר מקרבן פסח, ולכן ירד עם הלוחות על מנת ליתנם לישראל

איבערדעם איז רעכט.

דער בורא עולם האָט אים געזאָגט טאַקע ס'ר' מהר, פונדעסטוועגן האָט ער נאָכנישט געוואָלט צוברעכן [די לוחות, ווייל] ער האָט געקלערט, ס'איז טאַקע אָמַת [כי סרו מהר מן הדרך ועשו להם עגל מסכה], אַז דער בורא עולם האָט אים געזאָגט איז אַודאי אַזוי געשען, אַבער ס'איז אַודאי דאָ לוחמים. ער האָט ניטאָמאָל געקלערט ס'איז נישטאָ קיין לוחמים.

^י ועיין בהקדמת ויואל משה שמביא רבינו דברי החתם סופר, וסיים על זה: והרי שהיא סברא מוכרחת ממה שרבינו ע"ה, שאם נעשה בדור תועבה כזאת, אי אפשר לעבור עליה בשתיקה ושלא לערוך על כל פנים מלחמה נגדה עד שיהיה נשמע קול מלחמה במחנה. ומכל שכן בתועבה הרעה הזאת של מדינה הציונית נגד השבועות החמורות שהשביע אותנו הקב"ה, וגם מעבירה על הדת ומשרישה מינות וכפירה בכל העולם כולו ומעכבת גאולתינו ופדות נפשינו, שבודאי צריך ללחום נגד הרעיון הטמא הזה במסירות נפש, עד ישיקף וירא ה' משמים וירחם עלינו להוציאנו מגלות המר והנמרה הזו, ויפקחו עיני ישראל לראות האמת ולשוב אל השי"ת ולתורתו הקדושה.

^ט וכמבואר בגמרא שבת (נד:) כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו. אמר רב פפא, והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא, כי הא דאמר רבי חנינא, מאי דכתיב (ישעי' ג, יד) 'במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים.

[ולכן] האָט ער נאָכנישט געדאַרפט צוברעכן קיין לוחות [דהא בכהאי גוונא שאין 'כולם' נתפסים באותו עין, ליכא הקל וחומר מקרבן פסח, וכמבואר בקושיית מהרש"א].

מג

אבל כשריד מן ההר וראה את המצב כמו עיניו, הבין שאין כאן לוחמים, ולזה שבר אז הלוחות, מפאת הק"ו מקרבן פסח אָבער ווען ער איז געקומען און ער האָט עס 'געזען' מיט די אויגן, האָט ער אַ 'קוק' געגעבן אַז ס'איז אַלעס שטיל, קיינער איז נישט לוחם. 'איבערדעם' האָט ער צובראַכן די לוחות.

מד

אמנם אחר כך הכניס בהם משה רוח דקדושה, ויאספו אליו כל בני לוי, ונעשה "מלחמה במחנה" נגד העגל אָבער משה רבינו האָט זיי דערנאָך אַריינגעגעבן אַ כח [של מלחמה דקדושה, ואמר] מִי לֵה' אֱלִי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי, הָאָבֶן זֵי אָנְגַּהוּיבֵן 'לוחם' צו זיין, איז שוין טאַקע אַנדערש געווען.²

מה

הקדמה לאופן שני בישוב קושיא יג-ד
(עד אחר אות נו)

אָבער ס'איז נאָך עפעס דערנינען.

מו

[קושיא טו]

לכאורה קשה להבין מה שאמרו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹף מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם, והלא רשעים היו אבל לא טפשים, והאיד היו יכולין לומר דברי הבלים כאלו שעגל הזהב שנעשה במעשה ידיהם, הוא שהוציאם ממצרים לכאורה איז דאָך אַ האַרבער ענין, הַפֿלא וְפֿלא, ווי קאָן מען זאָגן אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹף מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם, אויף אַן עֵגֶל וואָס 'זיי אַליין' האָבן גענומען דאָס גאָלד, זיי האָבן אַראָפּגענומען נְזָמִי אֲזִינְיָהֶם, פֿרקו [נְזָמִי] הַזֶּהב, זיי האָבן אַריינגעוואָרפֿן אין פייער, און פון דעם וואָס 'זיי' האָבן געמאַכט מיט זייערע מַעֲשֵׂי יָדָם האָט מען געמאַכט דאָס עֵגֶל, קאָן מען זאָגן אַז דעס עגל האָט דיך אַרויסגעצויגן פון מִצְרַיִם? ווי קען מען דאָס זאָגן? לכאורה ס'איז דאָך עפעס גאָרנישט קיין דִּיבּוּרִים.

מז

ווי דער רמב"ן זאָגט^{3א} נאָך ביים דור הפלגה^{3ב}, זאָגט ער, רָשָׁעִים הָיוּ וְלֹא טַפְשִׁים הָיוּ^{3ב}, [און] ער גיט צו פאַרשטיין 'וואָס' זייער חֲשֹׁבֹן איז געווען.

² עד שזכו אחר כך לקבל לוחות השניות.

^{3א} ברמב"ן פרשת נח (י, א) כתב: ואנשי הפלגה על דברי רבותינו (סנהדרין קט) מורדים בבוראם. ורודפי הפשט אומרים (וכ"ה באבן עזרא), שלא היה דעתם אלא שיהיו יחד מחבורים, כי הגיד הכתוב דעתם "פֶּן נִפְוֶן", ולא סיפר עליהם ענין אחר. ואם כדבריהם יהיו טפשים, כי איך תהיה עיר אחת ומגדל אחד מספיק לכל בני העולם, או שמה היו חושבים שלא יפרו ושלא ירבו, וְזָרַע רָשָׁעִים? פֿרַת. [נעיי"ש מה שמפרש בזה על דרך רבותינו לפי הסוד]: ומה שכתב ואם כדבריהם יהיו טפשים, קאי בזה על לשון האבן עזרא שכתב שלא היו טפשים לפירוש, ועל זה מקשה לסתור פירושו דאם כדבריהם יהיו טפשים.

וד"ל האבן עזרא (שם, ג): ואלה בוני המגדל לא היו טפשים שיחשבו לעלות אל השמים, גם לא פחדו מהמבול, כי נח ובניו שנשבע להם ה' שם היו, וכולם היו סרים אל משמעתם כי בניהם היו. והנה הכתוב גילה חפצם וסוף דעתם, לבנות עיר גדולה למושבם, ולבנות מגדל גבוה להיות להם לאות ולשם ולתהלה, לדעת מקום העיר להולכים חוצה כרועי המקנה, גם יעמד שמם אחריהם כל ימי המגדל, וזהו שאמר הכתוב וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם:

[ויכמו כן] 'דאָ' מוז מען אויך האָבן אַ הַסְפֵּר. ס'איז געווען אַ דור דַּעַה, אָן אַ הַסְפֵּר האָבן זיי נישט געטון.
[וואס כן צריך ביאור] וויאזוי האָבן זיי עפעס געקענט זאָגן אַלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל.

מח

[הקדמה לשוב קושיא מו]

מבואר בנמרא בפירוש הפסוק וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' "הַמוֹצִיא" אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, דהכוונה דלאחר שאוציא אתכם ממצרים אעשה לכם דבר שעל ידו תדעון למפרע כי אני הוא שהוצאתי אתכם ממצרים

נאָר וואָס'זשע דען.

לעולם די גמרא זאָגט, - איך האָב עס שוין געזאָגט אסאך מאל, - די גמרא זאָגט [בביאור הפסוק וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם] 'הַמוֹצִיא' אֶתְכֶם [מתחת סבלות מצרים] (וארא ו, ז), - די גמרא אין ברכות (לח). - 'הַמוֹצִיא' דאָפּיק' מִשְׁמַע [בלשון עבר, ולא בלשון להבא. ואף שפסוק זה נאמר במצרים קודם יציאתם, אבל הכוונה כי] הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט [על להבא] פֶּד אָנָּה אֵפִיק לְכוֹן מִמִּצְרַיִם, עֲבִידְנָא לְכוּ מִלְּתָא דְתַדְעוֹן דְּאֲנָה הוּא דאֵפִיק' יתְכוֹן [ממצרים, בעבר]. ווען עטץ וועטס אַרויסגיין פון מצרים - האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט - וועל איך טון אַ מִלְּתָא, אַז עטס וועטס וויסן אַז איך 'האָב' עס געטון.

מט

ומשמע דאף לאחר כל הנסים שנעשו במצרים וביציאתם, עדיין לא ידעו ברור כי הקב"ה הוא שהוציא אותם משם

איז דאָךְ מִשְׁמַע, זעט דאָךְ אויס אַז פון די אַלע נסים פון יציאת מצרים, וואָס דאָרט האָט זיך געטון [בתוך ארץ מצרים עצמו], די עֶשֶׂר מִכּוֹת, ביז זיי זענען אַרויס פון דאָרט, [וכן מה שהיה] וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם [על העם] לְמַהֵר לְשַׁלַּחם מִן הָאָרֶץ, [פון דעם אלעם] האָבן זיי אַלץ נאָכנישט געוואוסט אַז 'השם יתברך' האָט עס געטון.
[והוא תמוה מאוד, שהרי] ווער דען האָט עס געטון?

ג

וההסבר בזה צריך לומר, כי מן נסים ומופתים לחוד, יש לחוש שמא הם מצד הסמרא אחרא, ואין יכולין להביא ראיה מזה שבאו מצד הקדושה

נאָר וואָס'זשע דען, ס'איז אַלץ געווען אַ חֲשֵׁשׁ [על כל המופתים שנעשה ע"י משה, דמי יודע שמא ח"ו אינו מצד הקדושה], אַזוי ווי פֶּרַעַה האָט חוֹשֵׁד געווען אַז משה ואהרן זענען חלילה מִכְשָׁפִים, ס'איז נישט פון די סְטָרָא דִּקְדֻשָּׁה חלילה. [כי אויף] אַלע 'מוֹפְתִים' קאָן מען חוֹשֵׁשׁ זיין אַז ס'איז פון די סְטָרָא אַחְרָא. [ולכן] האָט מען אַלץ [נאָךְ] נישט געוואוסט אַז 'השם יתברך' האָט עס געטון.

וכעין זה כתב הרד"ק (שם, א): ובהראשית רבה (לח, ו), לשם עבודה זרה נתכוונו, אמרו לא כל הימנו שיבחר לו את העליונים, בואו ונעשה עמו מלחמה. זהו ומגדל וראשו בשמים. וזה אינו כמשמעו, כי לא היו טפשים לעשות מלחמה ממש, אלא המלחמה הזאת באמונה היתה, לעבוד זולתו, וכיון שנתפזרו בטלה הסכמתם.

²² וכעין זה כתב הרמב"ן כאן (לב, ד): ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך, גם זה הכתוב יורה אותנו, כי אין טפש בעולם שיחשוב כי הוזהר הזה אשר היה באזניהם, הוא אשר הוציאם ממצרים, ונע"י"ש מה שמבאר בזה.

²³ עיין לשון כזה בעבודת ישראל פרשת נח (עה"פ וילד נח) על דור המבול, וז"ל: והגם שהיו רשעים, אבל לא היו טפשים.

ובשל"ה הק' (פרשת שלח, תורה אור אות טו) כתב כן על המרגלים וז"ל: דאלו אנשים אף שהיו רשעים, מכל מקום לא היו טפשים שלא היו משיבין בחכמה.

נא

אבל לאחר שיצאו ממצרים או נתוודעו בבירור [ע"י קריעת ים סוף או קבלת תורה וכדומה, שראו עין בעין התגלות השכינה] שהנסים של יציאת מצרים באו ע"י הקב"ה מצד הקדושה

אָבער נאָך יציאת מצרים – לויט די גמרא, – האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [וידעֶתֶם כִּי 'אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם' הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם], 'הַמוֹצִיא' איז משמע לְשַׁעֲבֵר, [כּד אֶפִּיקֶנָא לכוּ מִמִּצְרַיִם] עֲבִידֶנָּא לכוּ 'מִלֵּתָא' אַז עטס וועטס שוין וויסן זיכער אַז ס'איז פון השם יתברך^{כד}.

נב

'וואָס' די זאך איז [שעל ידו ידעו ישראל כן], דעס שטייט נישט אין די גמרא. צי איז דאָס מתן תורה, צי 'וואָס' דאָס איז^{כה}.
'וויאָזוי' מ'איז געוואָר געוואָרן אַז השם יתברך האָט דאָס געטון, 'ווען' זיי זענען דאָס געוואָר געוואָרן, דאָס שטייט גאָרנישט אין די גמרא.

נג

[ישוב קושיא מו]

דרך הסטרא אחרא להכחיש את הנסים שבאים מצד הקדושה, ולהחליש כחם, ע"י שישברו שבאו מצד השמן והסטרא אחרא

[והנה זה] מוכן מאליו, אַז די סטרא אחרא וויל אלץ מַכְחִיש זיין די נסים וואָס זענען פון הקדוש ברוך הוא, מ'זאָל זאָגן אַז ס'איז נישט פון 'דאָרט', [נאָר] ס'איז גאָר פון 'זייער' זייט.

אזוי איז דאָך דער דרך [הרשעים, שהם] אומרים לרע טוב ולטוב רע (ישעי' ה, כ).

נד

דאָס איז דאָך זייער דרך, אַז זיי זענען מִיפֶּה, דעס וואָס 'זיי' טוען, הענגען זיי אָן אין השם יתברך, לִסְמָא עֵינִים. די אלע נסים ונפלאות וואָס ס'קומט פון די סטרא אחרא, הענגט מען אָן אַז ס'איז פון השם יתברך.
און דעס וואָס ס'איז פון השם יתברך, [איז] פאַרקערט, דעס לייגן זיי אָן אויף די סטרא אחרא, אויף מַסְמָא עֵינִים צו זיין.

נה

והנה בחטא העגל נעשו נסים מצד השמן, שנכנס ונחלבש השמן בתוכו עד שהיה העגל מרקד ומכרכר, וכמבואר בתרגום יונתן שעל זה נאמר וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל "ומחולות"

דאָ איז דאָך אַ פֿלאַ, ס'שטייט אין תרגום יונתן^{כו}, ווען משה איז געקומען וַיֵּרָא הָעֵגֶל וּמַחֲלוֹת, וַחֲנִינִי, ער האָט געזען דאָס עגל, [אז] דער שטן איז בְּגִיָּה, ער האָט

^{כד} וועיין מענין זה בעל הגאולה ועה"ת (סימן ל-לא) גם בדברי יואל שמות (עמוד ג) וארא (עמוד קנו) בשלח (עמוד שצט) ויקרא (עמוד פב) אחרי (עמוד רט). וועיין עוד בליל ו' דחנוכה תשט"ז, ובמסיבה א' וישב תש"כ, ובחידושי תורה כ"א כסלו תשי"ח.

^{כה} ובשאר דרושים מפרשו רבינו לפעמים על מתן תורה, ולפעמים על קריעת ים סוף.

^{כו} בתרגום יונתן (תשא לב, ט) על הפסוק וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּחָנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלוֹת וַיַּחֲרֹף אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר. כתב: והנה כד קריב משה למשרתא, וחמא ית עיגלא, וחנינין בידיהון דרשיעיא, מחנינין ומגננין קדמוי, וסנטא הנה בגייה מטפו ומשוור קדם עמא, ומן יד תקף רתח רוגזיה דמשה וטלק מן ידיו ית לוחיא ותבר יתהון בשיפולי טוורא ברם כתבא קדישא די בהון הנה פרח וטקס לאויר שמאי, והנה צווח ואמר חבל על עמא דשמעו בסיני מן פום קודשא לא תעבדון לכוון צלם וצורה וכל דמוי, ולסוף ארבעין יומין עבדו עגל מתקבא דלית ביה מששא.

געזען [אז] דער שטן איז אריין אין עגל, און ער האט מיטגעטאנצט. ער האט געזען אז דאס עגל האט מיטגעטאנצט דארטן מיט 'די', ער האט געזען דער שטן איז דערינען. איז דאך דער שטן געלעגן אין עגל, ער האט זיך מתלבש געווען אין עגל.

נו

והשמן והערב רב רצו להכחיש כאילו גם הנסים רציאת מצרים נעשו מצד השמן, ולכן אמרו על 'כח השמן' שבעגל, אלה אלהיך אשר העלית מארץ מצרים, אבל לא על העגל עצמו אמרו זאת

דאס קאן זיין האבן זיי געזאגט, אלה אלהיך אשר העלית מארץ מצרים.

זיי האבן געזען [וואס ס'טוט זיך אין דעם עגל]. זיי זענען דאך געווען מבינים, דער ערב רב זענען געווען מכשפים גרויסע^כ, זיי זענען אויך געווען א דור דעה, זענען זיי דאך אוודאי געווען מבינים.

זיי האבן געזען וואס ס'טוט זיך אין דעם עגל, אז דארט ליגט דער שטן. האבן זיי געזאגט 'אלה אלהיך ישראל אשר העלית מארץ מצרים', [אז] דער שטן האט דאס געטון די אלע זאכן [של יציאת מצרים ח"ו].

זיי האבן נישט געמיינט [לומר כך] אויפן שטיק גאלד.

נאָר ס'איז דאך נתלבש געוואָרן אין דעם גאלד איז דאך אריינגעקראַכן דער שטן, אזוי זאָגט אַרויס דער תרגום יונתן.

האָבן זיי דאָס געוויזן אויפן שטן, אויף דעם וואָס ער ליגט אין עגל, [ועליו אמרו] אלה אלהיך ישראל, דער איז דאָס, דאָס איז עס, פון דאָרט שטאַמען די אלע [נפלאות של יציאת מצרים ח"ו].

אזוי אַרום האָבן זיי געוואָלט חלילה מסמא עינים זיין אין די עיקרי אמונה, [שעל זה מורה] יציאת מצרים. זיי האָבן 'דאָס' געוואָלט פאַרדרייען.

נז

ישוב קושיא יג - באופן שני

בתחילה כשהיה משה בשמים, עדיין לא ידע שנכנס כח השמן בהעגל שעשו, ולכן עדיין ירד עם הלוחות, כי הבין שיוכל לבטלו לגמרי, אבל כשריד למטה וראו שהשמן מלוכב בו, אז הבין שהמצב לא טוב ולא יוכל לבטל כח השמן לגמרי, ולכן שבר אז את הלוחות

משה רבינו האט א קוק געגעבן אז דער שטן ליגט דארטן, [האט ער פארשטאנען] אז

ס'איז נישט גוט!

^כ כמבואר בזוהר הקדוש (תשא דף קצא): אָמאי קרא לון ערב רב, אָלאַ כַּל תַּרְשִׁין דְּמַצְרַיִם הוּוּ, וּבְרִישִׁיהוֹן וַיִּמְבְּרוּס, וּבִשְׁעֵי דְיוֹמָא הוּוּ עֲבָדֵי תַדִּיר תַּרְשִׁייהוּ, וְכַל אֵלִין תַּרְשִׁין עֲלָאִין הוּוּ מְסַתְּפֵי מִכִּי נָטִי שְׁמֵשָׁא, מְשִׁירוּתָא דְּשִׁית שְׁעוֹת וּמִחְצָה, עַד שִׁירוּתָא דְּתִשְׁע וּמִחְצָה, דְּהֵינּוּ עֶרֶב רַבְרַבָּא, כַּל אֵינוֹן תַּרְשִׁין זְעִירִין, מְשִׁירוּתָא דְּתִשְׁע וּמִחְצָה עַד פִּלְגוֹת לֵילָא. - [ועיין בתרגום יונתן (שמות א, טו. וארא ז, יא) דיינוס וימברוס היו ראשי החרטומים והמכשפים של פרעה].

ובתנחומא תשא (סימן יט): וַיֵּרָא הָעָם כִּי בִשֵּׁשׁ מִשָּׁה, בֹּא שֵׁשׁ שְׁעוֹת. נִתְכַּנְסוּ אַרְבַּעִים אֶלֶף שְׁעֵלָּו עִם יִשְׂרָאֵל, וּשְׁנֵי חֲרָטוּמֵי מִצְרַיִם עִמָּהֶם וּשְׁמוֹתֵם יוֹנוֹס וַיִּמְבְּרוּס, שְׁהָיוּ עוֹשִׂין לִפְנֵי פְרַעַה כֹּל אוֹתָם כְּשִׁפִּים, כְּמוֹ שִׁכְתוּב (וארא שם) וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם חֲרָטִי מִצְרַיִם בִּלְהִטֵּיהֶם, וְנִקְהָלוּ כֹּלָם עַל אֹהֶרֶן, שְׁנֵאמֹר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֹהֶרֶן וַיֹּאמֶר וְגו', שְׁמֵשָׁה שׁוּב אֵינוֹ יוֹרֵד כְּבָר וְכו'. אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, כִּשְׁהַבִּיאוּ הַנּוֹמִים תְּלֵה אֹהֶרֶן עֵינָיו לִשְׁמִים, וְאִמַּר אֱלֹהִיךָ נִשְׁאַתִּי אֶת עֵינֵי הַיִּשְׁבִּי בְּשָׂמִים (תהלים קכג, א), אֵתָה יוֹדֵעַ אֵת כֹּל הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁבַעל כְּרַחֵי אֲנִי עוֹשֶׂה, הַשְׁלִיךְ לֵאשׁ, וּבִאֵו הַחֲרָטוּמִּים וַעֲשׂוּ בַחֲרָטוּמֵיהֶם, וַיֵּשׂ אֹמְרִים שְׁמִיכָה הִיָּה שְׁנַתִּמְכֶּמֶךָ בְּבִינֵי מַה שֶׁהִצִּיל מִשָּׁה מִן הַלְּבָנִים, נִטַּל הַלּוּחַ שִׁכְתָּב עֲלֵיו מִשָּׁה עֲלָה שׁוּר כִּשְׁהַעֲלָה אֹרֶנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, הַשְׁלִיכּוּ תוֹךְ הַכּוֹר בֵּין הַנּוֹמִים, וַיֵּצֵא הַעֲגֵל גּוֹעָה כִּשְׁהוּא מִקְרָע, הִתְחִילוּ אֹמְרִים אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל וְכו'.

איבערדעם האָט ער צובראַכן [די לוחות].

נח

'דערפריער' ווען דער בורא כל עולמים האָט אים דערציילט [אז] 'זיי' האָבן געמאַכט אַן עגל, [היה חושב משה] ווען מענטשן מאַכן אַן עגל, האָט ער געוואוסט דאָס וועט ער צורייבן, ער וועט עס אַ תל מאַכן, כָּאֵלֹהֵי לֹא הָיָה. וועט עס נישט זיין קיין מאַלער [=חסרון וצרה].

[ולכן מתחילה] האָט ער נאָכנישט צובראַכן די לוחות.

נט

ולכן גם בתרגום יונתן לא כתב ענין זה במקום עשיית העגל, רק בפסוק וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלוֹת, כשידד משה למטה, וזוהו מוכח כי מקודם לזה עדיין לא ידע משה מזה, כי הקב"ה לא גילה לו גם ענין זה, כי לא רצה להזכיר שם השטן למעלה בשמים

דער תרגום יונתן אפילו, [ער] זאָגט עס נישט פריער ווען מ'האָט געמאַכט דאָס עגל, דאָרטן מעלדט ער נישט פונעם שַׁטֵּן. נאָר [לאחר מכן כשידד משה] ביי וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלוֹת, דאָרט זאָגט ער [בתרגום יונתן, אז] ער האָט געזען [ווי] דער שטן איז דערינען.

זעט אויס, ער האָט עס הערשט דעמאָלטס געזען.

ס

זעט אויס [אז] דער בורא כל עולמים האָט אים דאָס נישט מְגַלָּה געווען. לְפָנָיו חָנַף לֹא יָבוֹא (איוב יג, טז), הקדוש ברוך הוא האָט נישט געוואָלט מְזַכִּיר זיין אַת שְׁמוֹ, ער האָט נישט געוואָלט 'רעדן' פונעם שַׁטֵּן. ער האָט אים נאָר דערציילט אַז מ'האָט געמאַכט אַן עגל. [אַבער] וואָס ווייטער האָט זיך געטון, כּוֹלֵי הָאֵי האָט אים דער בורא כל עולמים נישט געזאָגט. [צי ווייל] ער האָט אים נישט געוואָלט מַצִּיעַר זיין בַּחֲנָם.

סא

דער אָמֶת מ'קאָן דאָרט [בשמים] נישט מְזַכִּיר זיין אַזאַ כַּחוֹת הַטּוֹמָאָה. [ווי] ס'שטייט אין אותיות דרבי עקיבא^כ, אַז ביים בורא עולם קען מען גאָרנישט מְזַכִּיר זיין קיין עֲנִינִים טַמָּאִים.

סב

והקב"ה לא סיפר לו בשמים רק ב' שחת "עמך" וְעָשׂוֹ לָהֶם מִסִּכָּה, והיינו כי אנשים עשו להם עגל [ממילא] דער בורא כל עולמים האָט אים דאָס נישט מודיע געווען, ער האָט אים נאָר דערציילט אַז אידן האָבן געמאַכט אַן עגל. [נו] אַז אידן האָבן געמאַכט אַן עגל, מענטשן מאַכן עפּעס, האָט ער געוואוסט [משה רבינו] אַז 'ער' איז שטאַרקער, דאָס וועט ער צורייבן.

^כ מובא בקב הישר (פרק א) דו"ל: בא וראה מה שמצאתי כתוב בספר אותיות דרבי עקיבא, כי יש מלאך אחד עומד סמוך לרקיע ראשון, ורואה מעשים של בני אדם, ומכריז למלאך אחר, ואותו המלאך השני מכריז הכרוז לפני פרוגדא קדישא [=פרוכת הקודש], ומחמת קול כרוז זה מה שבני אדם עושין עבירות, מתרחקים משם כל המלאכים שרוצים לומר שירה, עד שמטהרין את המקום בטבילות.

[ועיין עוד בורע קודש (לראש השנה, ד"ה הסובל) ובדברי חיים (ריש פרשת נח). ובדברי רבינו בס"ג נח תשט"ז (לשו"ק קכא, אות כ), וס"ג יתרו תשט"ו (לשון קדשו קפ, אות סג) ועוד].

סג

אבל כשראה את העגל 'ומחולות', שבא ע"י כח השטן, אז הבין שאי אפשר לבטל כח השטן לגמרי עד לעתיד
בביאת המשיח, אבל לעת עתה נתחזק כחו ע"י עון העגל, וע"י שהשתחוו לו, שבוה נמצא שהשתחוו לכח השטן
אשר בו, וזוה נתחזק כחו משם ואילך עד שיתבטל לעתיד

אז ער האָט אָבער געזען 'וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל' 'ומחולות', ער האָט אָבער געזען דעם
שָׁטָן (שהיה מרקד בו) אַזוי ווי דער תרגום יונתן זאָגט, דער שָׁטָן מילא איז דאָך נישט
גוט. (כי כוחו אי אפשר לבטל לגמרי) ביז ס'וועט זיין [עת הראוי], ביז מ'וועט מַעֲבִיר זיין מן
העולם דעם שָׁטָן, (וואָס) דאָס וועט דאָך הערשט זיין לַעֲתִיד, נאָך בִּיאת הַמָּשִׁיחַ.

"הקדוש ברוך הוא" ער איז דאָך העכער [פון אַלעם, און 'ער' וועט אים מעביר זיין].

דער שָׁטָן שטייט דאָך^ט ער איז שוּחַט דַּעֲלָמָא, [ולעתידי יקויים] וְאַתָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוא וְשָׁחַט לְמַלְאָךְ הַמּוֹת (פירט חד גדיא).

[אָבער] ביז דערווייל איז ער שטאַרק פון עֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, [פון] יעדן עֶוֶן באַקומט ער
כַּח און חִזּוּק^ל.

סד

האָט ער אַ קוק געגעבן: 'אים' קען ער נישט צורייבן.

וואָס פֿאַר אַ בִּירוּרִים ס'וועט זיין, דאָס 'עֵגֶל' קען ער אומברענגען, [ולכן וַיִּשְׁחַן עַד
אֲשֶׁר דָּק לַעֲפֹר וַיִּזֹּר עַל פְּנֵי הַמִּים, און מיט דעם] האָט ער עפּעס מַמְתִּיק געווען, אָבער דעם
'עֵקָר' האָט ער נישט געקענט מַמְתִּיק זיין, ווייל דער שָׁטָן איז שטאַרק געוואָרן.

סה

אז דער שָׁטָן איז דאָרט געליגען, מ'האָט זיך געביקט צום שָׁטָן, [מיט דעם]
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ, נישט פֿאַרן 'עֵגֶל' האָט מען זיך געביקט, מ'האָט זיך גאָר געביקט צו
דעם וואָס ער ליגט אין עֵגֶל. [ווייל] אַז מ'ביקט זיך צו אַ זאָך און ס'ליגט דערינען דער
שָׁטָן, האָט מען זיך געביקט צו 'דעם'.

האָט ער אַ קוק געגעבן: 'דאָס' קאָן ער נישט [מבטל זיין], ער בלייבט שטאַרק. [ולכן
וַיַּחֲר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְחָחוֹת].

סו

ישוב קושיא יד - באופן שני

וכיון שנתחזק כח השטן, ממילא הגיע הפגם וחולשת כח הקדושה לכל אחד
ואחד, וממילא שיך בזה לימוד הקל וחומר מפסת, ולכן שכר את הלוחות

איבערדעם האָט ער שוין געוואוסט, [כי] אַז 'ער' איז גאָר שטאַרקער געוואָרן פון
אידישע הענט, ממילא האָט דאָס 'יעדער' געפילט, און 'יעדער' האָט געהאַט עפּעס אַ

^ט באורח לחיים (להרה"ק רבי אברהם חיים מזלאטשוב, פרשת לך לך): שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל פירוש הגמרא
דשבת (ע"ה) שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע כו', ופירשו התוספות (שם בד"ה צובע) אשוחט דעלמא
קאי, ומה בעי תוספות בזה, אלא דבעי לומר דרך רמז דקאי על מלאך המות, דלעתידי ישחוט אותו השי"ת (סוכה
נב. ב"ב טז.), וזהו שפירשו התוספות אשוחט דעלמא קאי, רצה לומר על מלאך המות ששוחט לכל עלמא, משום
מאי מחייב, הלא נברא בשביל זה להסית לבני אדם, ואמר רב דחייב משום "צובע", רצה לומר שצובע עצמו
ומסית לבני אדם שיעשה מצות ומראה להם פנים כאלו עושים מצות, והוא לא נברא אלא להסית לבני אדם
שיעברו עבירות, ולא שיצבע את עצמו כמו אוהב נאמן איש טוב ומסית לעשות מצות, ובשביל זה לא נברא ועל
כן חייב, ודברי פי חכם חזן.

^ל וכמובאר בדברי האלשיך הקדוש (סוף בשלח וסוף כי תצא) דלכן לא נמחה עדיין כחות עמלק עד לעתיד, וכמו
שהזכיר אז רבינו בס"ג בשלח תשט"ו, וס"ג זכור תשט"ו.

חֶלֶק שׁוּיִן דַּעֲרִינֵעַן, [ווייל] ס'איז דערפון שטאַרקער געוואָרן די פֿחות הַיָּצֵר, די כוחות פונעם שְׁטָן.

[וממילא אטי שפיר הקל וחומר, שלא היה זה כעין פסח הנשחט לאוכליו ושלא לאוכליו, אלא כעין פסח הנשחט שלא לאוכליו לחוד].

איבערדעם וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל [ונשלף מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחֲתוֹת], אַז ס'איז 'אַלֶּה' אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

סז

הקדמה ליישוב קושיא יא

מבואר בוודאי, דהחסרון בהעגל היה רק עבור שהיו גם מבני ישראל ששהירו אחריו, אבל מה שאהרן עשה את העגל עבור הערב רב לחוד, כדי שלא יתערבו ביחד עם ישראל, היה בזה דבר טוב וכוונה טובה

אין זוהר הקדוש שטייט דאָךְ^{לא}, אַז דאָס ערב רב האָט געבעטן אַן עֵגֶל, דאָס ערב רב האָט גע'ט'ענע'ט קום עֵשֶׂה לָנוּ. [ווייל] זיי זענען געווען חוץ לַמִּחְנָה, חוץ לַעֲנָנִים, און דער מֶן איז אויך נישט פֿאַר זיי אַראָפּגעקומען, [און] זיי זענען געווען מוֹכְדֵי וּמוֹפְרָשׁ פֿונעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, [נעכשין] האָבן זיי געשריגן זיי ווילן נישט זיין מוֹפְרָשׁ, אָדער מ'זאל זיי אַרייַננעמען צווישן די אידן, אָדער מ'זאל זיי מאַכן אַן עֵגֶל.

האָט אהרן הכהן בּוֹחֵר געווען, ווי איידער ער זאל אויסמישן דאָס ערב רב [מיט אידן], מאַכט ער זיי ליבער אַן עֵגֶל.

זאָגט דער זוהר הקדוש וַאֲהֲרֹן לְטֹב אֶתְכֶּן, [ווייל] ס'איז טאַקע גוט געווען אַזוי [לעשות להם עגל כדי שלא יתערבו עם ישראל].

נאָר דער פעלער איז געווען [ווייל] ס'איז געווען פון "אידן" אויך [אזעלכע] וואָס זיי האָבן מִהֲרִהֵר געוועזן נאָכ'ן עֵגֶל.

[עד כאן דברי זוהר הק']

סח

קומט דאָךְ אויס, פֿאַרן ערב רב אַליין העט דאָס עֵגֶל נישט גיווען געשאַדט טאַקע. וואָרן לעולם איז דאָךְ עס נישט געווען נאָך קיין עבודה זרה, אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט, נאָר ס'האָט געשאַדט אויף ווייטער.

נאָר וואָס דען, פֿאַר אידן שאַדט עס.

[ווי אויף] דער שְׁטָן שטייט דאָךְ מניח כל האומות ומתגרה בהן בישראל, זאָגט די גמרא (סוכה נב). ובתלמידי חכמים יותר מכולן.

^{לא} בוודאי הקדוש (בפרשתן דף קצא:): תא חזי, כל ענני יקר דאָזלו במדברא, לא הוו חפזין אלא לבני יִשְׂרָאֵל לחודייהו, ויהוּא עֲנָנִי דִיקָר דְכְּתִיב (בשלח יג, כא) וְהָ הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, אֲזָלָא לְקַמְיֵיהוּ. וְאֵלֶּיךָ עֲרֹב רֹב, וְכָל אִינוֹן בְּעִירֵי עֲאִינִין וְתוֹרִין, הוּוּ אֲזָלוּ לְבֵר מִמִּשְׁרֵייתָא, לְבִתְרֵייתָא.

וְתֵא חזי, כָּל אִינוֹן אַרְבַּעִין שָׁנִין דִּיקָא אֲזָלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא, שׁוּם לְכִלְכָּא וּטְנוּפָא לֹא הָוָה גּוֹ עֲנָנִי לָגוּ. וְעַל דָּא עֲאִינִי וְתוֹרִי דְהוּוּ אֲכָלִי עֵשֶׂב, לְבֵר הוּוּ, וְכָל אִינוֹן דְּנִטְרִי לֹון וְכו'.

עַד הִשְׁתָּא הוּוּ אֲתַכְפִּיין אִינוֹן עֲרֹב רֹב, וְהִשְׁתָּא קָמוּ וּכְעוּ עוֹבְדָא לְאַתְקָפָא לְסִטְרָא אַחֲרָא. אָמְרוּ, אוּ נְהָא כְּלָנָא עֲמָא חֲדָא, וְנִהְיִי בְּכָלֵלָא עֲמָכוֹן, אוּ נְהָא לֹון מֵאן דִּיהֵד קָמְנָא, כְּמָה דִּיהֵד אֲלַקְכוֹן קָמִיכוֹן.

אָמַר אַהֲרֹן, חֶס וְשְׁלוֹם דִּלְאִין יִשְׁתַּתְּפוֹן בְּעֲמָא קְדִישָׁא לְמַהֲיוּ כְּלָא כְּלָלָא חֲדָא, וְלֹא יִתְעַרְבוּן עֲמָא קְדִישָׁא בְּעֲמָא דָּא כְּלָלָא חֲדָא, אֲלֵא טָב אִיהוּ לְאַפְרָשָׁא לֹון מִגּוֹ עֲמָא קְדִישָׁא, עַד דִּיִּתִּי מִשָּׁה.

וְאַהֲרֹן לְטֹב אֶתְכֶּן, אֲלֵא סִיגִיאִין הוּוּ מִשְׁרָאֵל דִּאֲשַׁתְּפוּ בְּהִדְיֵיהוּ בְּלָבָא.

וּבִגִּין כִּךְ, כִּד אֲתָא מִשָּׁה, אֲצִטְרִיד לְכַרְרָא וּלְלַבְנָא לְעֲמָא קְדִישָׁא מִהֵהוּא חוּבָא, וְאַשְׁקִי לֹון שְׁקִיָּה, עַד דִּאֲתַבְרִירוּ כְּלָהוּ וְלֹא אֲשַׁתָּאָר כְּהוּ פְסוּלָת כְּלָל.

סט

פון ערב רב אליין האָט ער [השטן] געוואוסט [אז] דאָס איז נאָך גאַרנישט, ער קען דאָרט נישט מ'ווייז זיין קיין סאך, העט נישט געווען אזא ה'תלפשוט [כח השטן בהעגל, מחמתם לבר]. ס'העט נישט גיווען געשאַדט [כל כך, אם רק הערב רב היו נלכדין בזה]. ממילא איז עס נאָך גוט געווען וואָס ער [אהרן] האָט זיי מ'ציל געווען [לבני ישראל, על ידי שהערב רב], זיי זאָלן זיך נישט וועלן אויסמישן מיט אידן. ווי איידער זיי זאָלן זיך אויסמישן, איז שוין בעסער אָן עגל גאָר דאָס אויך, [ווען] אז זיי זאָלן נישט וועלן נאָר מיט דעם.

ע

דער פעלער איז [אָבער] געווען אז [אויך] אידן האָבן מ'הרהר געווען דערינען, [שעל ידי זה] איז נ'תגבר געוואָרן דער כח פונעם שטן, [און] דורכדעם האָט ער זיך מ'תלבש געווען [בהעגל], האָט ער אַ כח געהאט זיך מ'תלבש צו זיין דערינען. דאָס איז געווען דער גאַנצער פעלער טאָקע, נאָר אז אידן האָבן מ'הרהר געווען [דערינען].

[וכל זה ראה והבין משה רבינו, ועל זה נאמר] וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֹלוֹתָיו.

(ראה ההמשך בישוב קושיא יא, באות פד)

עא

ישוב קושיא יב

התגברות כח השטן שנעשה בחטא העגל, זה הגורם לכל החטאים שבכל הדורות, כי במתן תורה כבר פסקה זיהמתן של ישראל ונחלש כח השטן, ורק ע"י חטא העגל חזר ונתגבר כח היצר והשטן, ולכן מובן מה שבכל פורענות יש בו מפרענות עון העגל

פאָרדעם איז עס געבליבן אויף 'אייביג', וביים פּקדי ופּקדתי עֲלֵהֶם חטאתם. ווייל יעדער חטא [שבכל דור ודור] האָט מען צו 'פאָרדאָנקען' דעם חטא העגל, [ווייל] דער שטן איז דעמאלטס שטאַרק געוואָרן.

עב

וואָרן לעולם איז דער שטן שוין געוועזן [נחלש כחו]. [שהרי] ביים מעמד הנבחר איז געווען פּסְקָה זיהמתן (שבת קמו.), האָט זיך אויפגעהערט די מיתה, האָט זיך אויפגעהערט דער כח פונעם מלאך המות, איז דאָך ממילא האָט זיך, איז דאָך געוועזן נ'תבטל דער כח פונעם שטן. נאָר מיטן עגל האָט מען אים צוריקגעגעבן כח. איבערדעם ליידט מען דאָס אַלעמאַל. [ווייל] יעדע עבירה וואָס מ'טוט, איז פונעם שטאַרקייט פונעם שטן. און 'דעמאלטס' [בחטא העגל] האָט ער באַקומען שטאַרקייט.

עג

איבערדעם איז דאָס געבליבן אויף אייביג, איבערדעם איז וביים פּקדי ופּקדתי עֲלֵהֶם חטאתם, וואָרן דאָס איז די סיבה פון אַלע עוונות טאָקע, אז דער שטן איז שטאַרק געוואָרן.

'דאָס' איז עס געווען [הפגם בחטא העגל], דאָס איז דער גאַנצער חסרון, [און] איבערדעם איז עס געבליבן אזא פגם, ווייל דער שטן איז שטאַרק געוואָרן, [ווען] מ'האָט זיך געביקט צום שטן, מ'האָט געזאָגט [אויף אים] אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל.

עד

און דאָס דויערט ביז משיח וועט קומען, [וואָס] דעמאָלטס וועט זיך דאָך אויפהערן דער כח פונעם שטן, דער ס"מ וועט זיין פֿלֶה וְאָבֵד מִן הָעוֹלָם, אַזוי ווי דאָס עגֶל איז געווען פֿלֶה וְאָבֵד.

דעמאָלטס וועט זיך אויפהערן דער כח פונעם עגל, און דער כח פון אַלסדינג [הבא מצד השטן].

עה

ישוב הקושיות בפרשת פרה

ישוב קושיא י

מצות פרה אדומה כבר ניתנה במרה, משום טעם וכוונה האמיתית שבה, אלא שלאחר המא העגל ניתוסף בה גם כח הגנה וכפרה על חטא העגל, ומאז שוב אין לגלות לישראל הכוונה האמיתית, רק טעם כפרת העגל

מיט דעם וועל מיר צוריקקומען דאָ צו פֿרֶה אַדוֹמָה.

לעולם פֿרֶה אַדוֹמָה איז אַ מִצְוָה פֿון די תַּרְי"ג מִצְוֹת, מ'האָט דאָס געברויכט צו

טון [בכל אופן, אף אם לא היו חוטאים בעגל] [וכדלעיל באות יד].

נאָר אַזוי ווי מ'האָט געמאַכט דאָס עגֶל, דער בורא עולם האָט - מִגִּיד מִרְאשִׁית

אַחֲרֵית (ישעי' מו, י), ער האָט - אַרײַנגעגעבן אַזאַ כֹּחַ פֿון הימל [במצות פרה אדומה, אַז]

ס'זאָל האָבן אַ הִגָּנָה קעגן חֲטָא הָעֶגֶל, [על דרך] תָּבֵא אִמּוֹ וְתִקְנַח צוֹאת בָּנָה. ממילא

[לאחר שחטאו בעגל] איז עס געוואָרן 'די' פֿוֹנָה, די כוונה דערין איז נאָר 'קעגן חֲטָא

הָעֶגֶל'.

קומט אויס [אַז] אַזוי קאָן נישט נִתְגַּלָּה ווערן די פֿוֹנָה אַמְתִּית.

עו

[אַבער] לעולם האָט מען געגעבן די פֿרֶה אַדוֹמָה אין מֶרֶה, נאָך 'פֿאַרן' חטא

העגל. [און] דעמאָלטס איז נישט געווען נאָר די פֿוֹנָה [האַמְתִּית] וואָס ס'ליגט דערינען.

ס'איז געווען אַ בחינה פֿון די תַּרְי"ג מִצְוֹת.

אַזוי ווי ס'איז פֿאַרהאַן, אַזוי ווי ס'איז דאָ בִּשְׁוֹר בְּחֶלֶב און פֿלֶאִים און נאָך

חֲדוּשִׁים, חֲקִים, [וואָס] אַלְקִים הָבִין דִּרְכָּה וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָה (איוב כח, כג), וואָס 'נאָר

יְחִידֵי סְגוּלָה' האָבן מַשִּׁיג געווען.

אַבער 'דעס' [הכוונה אַמְתִּית של פרה אדומה] האָט מען נישט געקענט מִגִּלָּה זיין

'ניטאַמאַל פֿאַר יְחִידֵי סְגוּלָה' [רק למשה רבינו בלבד]. ווייל מ'האָט דאָך עס געברויכט

האָבן פֿאַר אַ טַעם אַז ס'זאָל מִכְפֵּר זיין דעם חֲטָא הָעֶגֶל, [און] מ'האָט נישט געוואָלט

שוואַך מאַכן מיט 'אַנדערע' פֿוֹנּוֹת.

עז

ועל דרך שאין עושין מצות חבילות חבילות, והטעם כתבו התוספות כדי שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה. כמו כן בפרה אדומה, כדי שלא יוחלש טעם כפרת העגל, לא נתגלה כוונה האחרת

ס'איז אַ בחינה פֿון אֵין עוֹשִׁין מִצְוֹת חֲבִילוֹת [חֲבִילוֹת]^{לב} (ברכות מט. ועוד), זאָגט

^{לב} פירוש שאין עושין שתי מצות בבת אחת, כשאפשר לעשותן בנפרד. ורש"י כתב הטעם (סוטה ח.): שרואה כמו שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו.

תוספות דעם טעם^{לג}, ווייל אַז מ'טוט אויפאַמאַל (צוויי מצות) איז 'שוואַכער' די פּוֹנֶת הַלֵּב, אַז ס'צטיילט זיך אויף צוויי זאַכן.

איבערדעם האָט מען נישט געוואָלט, מ'האָט נישט געוואָלט מ'זאַל 'די' כוונה (של כפרת העגל) שוואַך מאַכן, (ולכן) 'די' כוונה (האמיתית) פון "חַקֵּת" הַפָּרָה האָט מען נישט מְגַלָּה געווען פאַר קיינעם.

עח

ישוב קושיא ג

לֵךְ אֲנִי מִגִּלְגָּל טַעַם פֶּרֶה וְלֹא־חֲרִים חֻקָּה, כִּי לְמִשְׁחָה רִבִּינוּ כִּבְר נִתְּגַלָּה טַעַם הָאֱמִיתִית שֶׁל פֶּרֶה אֲדוּמָה, בִּשְׁעָה שֶׁנִּתְּנָה בְּמִרָה, אֲבָל אֵין לְגַלּוֹתוֹ לֹא־חֲרִים מִטַּעַם הָאֲמִיד

נאָר מִשְׁחָה רִבִּינוּ, עַר הָאֵט דאָךְ מְקַבֵּל געווען די פֶּרָה אָדוּמָה (במרה) נאָךְ אִידֵיעֶר עַר הָאֵט געוואוסט פונעם חטא העגל, הָאֵט מִעַן 'אִים' [יא] מְגַלָּה געווען (טעם הָאֱמִיתִי). עַר הָאֵט דאָךְ געזען ווי מ'האָט געגעבן די מצוה פון פֶּרָה אָדוּמָה פאַרן חטא הָעֵגֶל, הָאֵט דאָךְ עס געהאָט אַן אַנדערע כוונה.

אַבער דעמאָלטס [לאחר חטא העגל] הָאֵט עס נאָר 'די' פִּעוּלָה, אויף מִתְקֵן צו זיין דעם חטא הָעֵגֶל. מִמִּילָא הָאֵט נישט קיין פּלאַץ עפּעס אַנדערש פון דעמאָלטס, טוט עס 'די' פִּעוּלָה, הָאֵט מִעַן נישט מְגַלָּה געווען [עוד את טעם הָאֱמִיתִי].

עט

ישוב קושיא ו

לְעִתִּיד יִתְבַּטֵּל לִגְמָרִי כְּחוֹת הַשְּׁמֶן, וְנִמְצָא שֶׁאִין יִהְיֶה בְּטֵל לִגְמָרִי כֹחַ הַחֲטָא הָעֵגֶל, וְלִכֵּן שׁוּב יֵהָא אֲפֻשֶׁר לְגַלּוֹת טַעַם הָאֱמִיתִי שֶׁל פֶּרֶה

נאָר לְעִתִּיד וועט זיך אויפהערן דער מְלֶאךָ הַמָּוֶת, ס'וועט זיך אויפהערן דער שְׁטֵן. דעמאָלטס וועט דאָךְ זיין הַתְּבַטְלוֹת (כוחות הטומאה), אַ גאַנצע הַתְּבַטְלוֹת פונעם כֹּחַ הַחֲטָא הָעֵגֶל.

אַזוי ווי איך האָב פֿריער מְסַבֵּיר געווען (באות עג), די חֲטָאִים זענען [נאָר] ווילאַנג דער שְׁטֵן איז דאָ, איז דאָ דער [כח] חטא הָעֵגֶל.

און 'דעס' וועט זיך אויפהערן [לעיתיד], מִמִּילָא וועט אַפִּירקומען דער אָמֶת־דיגער טַעַם פון פֶּרָה אָדוּמָה, וואָס מ'האָט געגעבן איידער ס'איז געווען דער חטא הָעֵגֶל אפילו.

פ

ולוֹה אִמֵּר הַפִּיטֵן שַׁעֲרָךְ בַּה "חוק" לַעַם "מִפּוֹרֵז", כִּי טַעַם הַחֹק הוּא רַק כֹּל זִמֵּן שַׁעֲרִין יִשְׁנו גִּזְרֵת הַגְּלוֹת לִהְיוֹת מִפּוֹרֵז וּמִפּוֹרֵד בֵּין הָעַמִּים, מִשָּׂא"כ לְעִתִּיד אֵין צוֹרֵךְ עוֹד שִׁיחָה "חוק"

איבערדעם האָט דער בורא כֹּל עוֹלָמִים געזאָגט [און מוֹדִיעַ געווען] אַז לְעִתִּיד וועט עס נִתְּגַלָּה ווערן צו די עַם פְּזוּרָה, לַעַם פְּזוּרָה בְּגוֹלָה^{לד} [אשר עד עתה היא "חוק" להם].

^{לג} בתוספות מועד קטן (n): לפי שאין מערבין שמחה בשמחה. גזירת הכתוב וכו'. וטעם נראה קצת, דכמו שאין עושין מצות חבילות, דבעינן שיחא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה, יהיה לבו פנוי בשמחה.

^{לד} הכוונה ללשון הפייטן ביוצרות לפרה (ד"ה מפרה): עֲרַךְ בַּה חֹק, לַעַם מְפֻזָּר. [פירוש: שהקב"ה ערך מצו תפירה בדרך "חוק", לישראל שהם עם מפורד ומפורד בין העמים]. עֲבֹר מִלְּפֶתַל עֵקֶשׁ, קָמִי יָדָר. [פירוש: בכדי שלא יתפתל ויתעקש העקום, כגון המינים, והשטן שנקרא זר, בשאלתם מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה].

[והודיע זאת כדי שיבינו דסיבת הסתרת טעם פרה עתה בזמן הזה] דאָס איז נאָר פֿשוט [מחמת] פון חטא העגל, [וואָס] פון דאָרט שטאַמען דאָך אַלע גלות'ן, ממילא קען מען נישט מגלה זיין דעם ריכטיגן [טעם] לה.

פא

התחלה לשוב קושיא ח

השמן ואומות העולם מונין את ישראל לומר "מה טעם יש בה", כדי שיזכירו הטעם של עתה שהוא לכפרת העגל, כי הם רוצים לעורר הקטרוג הבא ע"י חטא העגל

[ובזה נבוא לביאור דברי רש"י], לפי 'שהשמן ואומות העולם' מונין את ישראל מה מצוה זו.

זיי ווילן מצער זיין אידן, זיי ווילן ווייזן אידן אז מ'האט נאָכנישט מִכָּפֶר געווען דעם חטא העגל, זענען זיי מצער. [און] זיי פרעגן וואָס איז דער טעם, וואָרן היצטערט האָט דאָך עס נישט קיין אנדערן טעם.

פב

התחלה לשוב קושיא ד-ה

ולזה צוהת התורה שלא להשיב להם טעם זה, רק להשיב להם שהוא "חוק", כי באמת יש בה כוונה האמיתית שאינו שייך לכפרת העגל

האָט די תורה הקדושה געזאָגט, כדי זיי זאָלן נישט פרעגן, אַזוי ווי ס'שטייט אין פֿייט [ערוך] ב' ח"ק" וכו', עביר מלפּתל עקש 'קמין' וְזָר, כדי אַז אַ אָפּיקוֹרֶס זאָל נישט מצער זיין^{לה}, איבערדעם שטייט חקָה.

פג

המשך ההתחלה לשוב קושיא ח

[אָבער] אין אָמֶת'ן אַרײַן לעולם איז דאָך עס נישט קיין חק, וואָרן ס'האָט דאָך אַ טעם, תָּבֵא אָמוֹ וְתִקַּח צוֹאת בָּנָה.

(המשך וסיום ענין זה, באות פה)

פד

שוב קושיא יא

בעצם עשיית העגל שעשה אהרן היה בו דבר טוב וכוונה טובה, להפריד את הערב רב מִיִּשְׂרָאֵל, שזו בחינת "למחר" טמאים. אלא שיען שהשתתפו בה גם מבני ישראל, לכן נעשה מזה בחינת "לממא" טהורים

די בחינה פון לְטַהֵר טְמֵאִים [שאצל פרה, לבאר איך שייך גם בזה ענין הדומה אצל חטא העגל], קאָן מען זאָגן.

דאָס עֵגֶל אַלִּיין העט אויך גיווען געווען מְטַהֵר טְמֵאִים, [אילו היו בה רק] דאָס ערב רב אַלִּיין, ווען אידן זענען נישט מְהִרְהֵר [דערינען].

וואָרן אהרן הכהן האָט דאָך עס 'פֶּאֶרְדַּעַם' געמאַכט [העגל רק להעריב רב, כדי שישארו מובדלין ומופרשין מבני ישראל, והתכוון לטוב כמבואר בזהרה].

וכוונת רבינו דלדרכינו אתי שפיר מה שנקט הכינוי לבני ישראל בלשון "לעם מפורד", כי ענין החוק של פרה אדומה הוא רק במשך הזמן שישארל הם עם פזורה בגולה, אבל לעתיד לבא יתגלה טעם האמיתי של פרה ולא יהיה עוד בדרך "חוק".

ועיין עוד במכילתא (יחזק' עה"פ ואחם תהיו לו): ראוויין היו כל ישראל לאכול בקדשים עד שלא עשו העגל, משעשו העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים, שנאמר (ירמ' ג, יז) שֶׁה פִּזְרָה יִשְׂרָאֵל.

^{לה} כנראה שחסר כאן משהו על הריקאָרדינג.

^{לו} וכמובא דברי הפייטן, לעיל בהערה לד.

נאָר ווייל אידן האָבן מִהֲרֵה געווען [אחר העגל], דורכדעם איז געוואָרן דער שטאַרקייט פונעם שָׁטן, איז עס געוואָרן לְטֵמָא טְהוֹרִים.

פה

ישוב קושיא ת, וקושיא ז

בעצם יש עתה טעם לפרה אדומה, וכדרכת רבי משה הדרשן, אלא שלכן נאמר בה "חק", כי אסור להזכיר הטעם בפני השטן ואומות העולם, שזה דרכם ורצונם להזכיר ענין העגל ח"ו

אַבער על כל פנים שטייט דאָך אַ טַעם [על פרה אדומה, שהוא על דרך] תָּבֵא אָמו וּתְקַנַּח צוֹאת בְּנֶה, איז עס גאָרנישט קיין חֵק.

נאָר פֿאַר די אומות העולם, [וואָס] זיי זוכן דאָך דעם טַעם [פון פרה אדומה, כדי] מ'זאל מַצְעֵר זיין אידן, מ'זאל ווייזן, עַד שֶׁהִמְלִיךְ בְּמִסְבּוֹ נִרְדִּי נֶתַח יִיחִיד^ל (שיר השירים א, יב), זיי ווילן דאָך מַזְכִּיר זיין עֲנוּת יִשְׂרָאֵל, דער 'שָׁטן' וויל דאָך מַקְטֵרג זיין, און די 'אומות העולם' ווילן מַקְטֵרג זיין, ווילן זיי מַזְכִּיר זיין עֲנוּת יִשְׂרָאֵל, איבערדעם נעמען זיי די פֶּרֶה אֲדוֹמָה, הייסן זיי זאָגן דעם טַעם, זיי ווילן דערמיט מַזְכִּיר זיין דעם חֵטָא הָעֵגֶל.

פו

ס'שטייט דאָך [זא] דאָס איז זייער אַרבעט [להזכיר חטא העגל, ווי] ס'שטייט דאָך ביי בלעם וַיֵּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו [בלק כד, א], בְּלָעַם, [ווען] ער האָט געוואָלט מַקְטֵרג זיין אויף אידן, [איז] וַיֵּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו, זאָגט דער תרגום וְשִׁוִּי לִקְבֹּל עֲגֹלָא דַּעֲבָדוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא אַפּוּהִי, ער האָט 'דאָס' געטון, ער האָט געזוכט דעם חֵטָא הָעֵגֶל מַזְכִּיר צו זיין.

פז

איבערדעם זאָגט ער לפי שהשטן ואומות העולם "מונין" את ישראל, זיי ווילן מַצְעֵר זיין אידן, דער שטן מיט די אומות העולם, זיי ביידע ווילן מַקְטֵרג זיין. [ולכן] פרעגן זיי מה מצוה זו "ומה טעם יש בה", וועט מען דאָך זאָגן [דעם טעם ווייל] תָּבֵא אָמו וּתְקַנַּח צוֹאת בְּנֶה, [וממילא] איז דאָך דאָ דערינען אן הִזְכָּרַת חֵטָא הָעֵגֶל.

פח

ישוב קושיא ד

ואתי שפיר מה שמשביח להשטן ואומות העולם "חקר" היא, כי הם לא באו לשאול ידיעת הטעם, אלא שבאו לקנומר את ישראל להזכיר טעם העגל, ולכן משביח ההיפך מזה, כי "גזירה" היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה

האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט ניין, חֵקָה הוּא, דאָס האָט לעולם אָן 'אַנדערן' טעם, פון ווען אָן מ'האָט געגעבן די פֶּרֶה אֲדוֹמָה [בְּמִרָה, נאָך] פֿאַרן חטא העגל האָט מען עס אויך געגעבן, און דער טעם איז אַ "חֵק", ס'איז נישט 'דער' טעם, [ולכן לא ישיבו על דברי השטן ואומות העולם, רק יאמרו] 'גזירה' היא מִלְפָּנֵי ואין לך רשות להרהר אחריה, ממילא איז מען נישט מזכיר דעם חטא העגל, איז מען זיך מציל פון דעם^{לח}.

^{לז} כמבואר בגמרא שבת (פח:) וגיטין (לו:); אמר עולא, עלובה [פרש"י: חצופה] כלה שזינתה בקרב חופתה [נבודד שכינה ישראל בניני, עשו את העגל וכו']. אמר רב מרי ברה דבת שמואל, מאי קרא, עַד שֶׁהִמְלִיךְ בְּמִסְבּוֹ [נחופתו] נִרְדִּי נֶתַח יִיחִיד [בדשמי עוב] ריחו הטוב, כמו ולא 'נֶתַח' סיחן [חקת כא, בג]. אמר רבא: עדיין חביבותא הוא גִּבָּן, דכתיב 'נֶתַח', ולא כתיב הִקְרִיחַ, [אע"פ שהזכיר לקולוהין לא הזכיר אלא במראית חיבה, ולא כתיב הִקְרִיחַ].
^{לח} ועיין בחינה כוז באורח לחיים [פרשת חקת] בשם המגיד מזלאת שטוב וז"ל: ושמעתי בשם הרב הגדול בוצינא

פט

ממילא אליבא דאמת, טאקע היינט ווילאנג ס'עקזיסטירט נאך אז וביים פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, ס'עקזעסטירט דער חטא העגל, איז טאקע 'דאס' דער טעם, איז עס לעולם נישט קיין "חק", ווארן ס'איז דא א "טעם" (על דרך) תבא אמו ותקנח צואת בנה.

נאר וואס'זשע דען מ'איז מזכיר דעם "חק", (דהכוונה על טעם האמיתין) אזוי ווי ס'איז געווען 'פריער'.

און לעתיד וועט עס אפירקומען, וועט מען פארשטיין (טעם האמיתי הקדומה של פרה אדומה).

צ

ישוב קושיא ה

באמת יש גם שאר מצות שהם חקים, ואפילו המצות שמשנים בהם טעם באמת יש בזה עוד טעמים נשגבים בפנימיות וסוד המצות. אבל בפרה אדומה יש ענין להודיע שהיא "חק", כדי לסתום בזה כוונת השמן ואומות העולם

דער אמת איז טאקע, אפילו (ווען) מ'איז משיג (טעמים פנימיים), פונדעסטוועגן איז עס א חק.

נאר וואס דען, יעדער חק איז דאך אזוי (בשאר מצות שהם חוקים). ס'איז א "חק" לויט דעם שכל אנושי, אבער ס'איז גבוה מעל גבוה אין פנימיות, (אפילו) אז מ'איז משיג טעמים (פנימיים הידועים ליודעי חן), וועגן דעם הייסט עס נאך א "חק", ווייל ס'ליגט אין דעם נאר פנימיות, און על פי פשטות איז עס א חק.

צא

אבער ביי 'דעם' (בפרה אדומה) 'זאגט' מען עס (פארדעם) בקרב החוקים, (כדי) מ'זאל וויסן ס'האט נישט קיין טעם, ממילא פארשפארט מען זיך מיט דעם אז מ'איז נישט מזכיר דעם חטא העגל.

(ווייל) איבערדעם ווייל ס'שטייט "חקה", (אומרים אז עס) איז נישט 'דאס' דער טעם (של כפרת חטא העגל, וממילא נמנעין מלהזכיר קטרוג העגל).

צב

רבי משה הדרשן האט אונז נאר אויסגעלערנט, אז אונז זאל מיר וויסן דעם אמת, אז היינט ווילאנג ס'איז נישט מתוקן דער חטא העגל, איז עס אויף 'דעם'.

קדישא החסיד המפורסם מוה"ר יחיאל מיכל זללה"ה, דקשה הלא באמת יש לפרה אדומה טעם, כמו שפי' רש"י ז"ל בסמוך בשם ר' משה דרשן תבא אמו ותקנח את בנה, כלומר שייכפר על עון עגל. ותיירך דאיתא (ויקרא' כו, ג) שהמלאכים בשמים יכסו וגלם, כדי שלא להזכיר מעשה עגל. והוה שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל ושואלין אותן מה טעם יש בה, כוונתם להזכיר חטא העגל, כלומר מה טעם יש בה, ומזכירין הטעם שתבא אמו ותקנח את בנה כדי לכפר על עון העגל, וממילא הם מזכירין תמיד חטא העגל. לפיכך כתוב בה חוקה, לומר אין לך רשות להרהר אחריה, ותשובתם לאומות העולם שחוקה היא בלי טעם. והוה פירוש זאת "חקת" התורה אשר צוה ה' "לאמר", כלומר שצוה ה' לאמור להמקטריגים שהיא חוקה בלי טעם, אבל אצלינו יש טעם, עד כאן דבריו, ודברי פי חכם חן:

וכן כתב בקדושת לוי (סוף דרושי פרה שבפרשת כי תשא) בשם האורח לחיים וז"ל: ושמעתי מהרב החסיד מוריני הרב אברהם חיים נ"י מק"ק זלאטשוב, על פירוש רש"י הנ"ל, מהו שהשטן ואומות העולם וכו', דבאמת כל מגמת נפשו של השטן ואומות העולם למצוא איזה קטרוג על בני ישראל, ולזה יתכן הדנה לכאורה אינו מובן דהא יש טעם לפרה על מעשה העגל, אכן רצונם לשאול לישראל על דבר מעשה פרה בכדי להזכיר שבא על מעשה עגל, ואם יזכור מעשה עגל יהיה מקום לקטרג. לזה אמר חוקה חקתי ואין לך רשות להרהר בה, ואֵלֶּה תִּשְׁפָּחֶנָּה זה מעשה עגל, שאין לה זכרון עולמית כנ"ל.

אָבער דאָרטן וואו מ'טאָר נישט מִזְכִּיר זיין דעם חֶטָא הֶעֱגֵל, (אצל השטן והאומות), איז בעסער אַז מ'זאָגט נישט [דעם טעם, וממילא] בלייבט עס ביי דעם אַז ס'איז אַ חֶק. ווייל אַליבא דאָמַת איז דאָך עס [טאַקע] אַ חֶק, וואָרן ס'איז 'בעפאָר' דעם חֶטָא הֶעֱגֵל אויכעט געווען [מצות פרה אדומה], דאָס האָט מען נאָך אין מֶרֶה געגעבן. [און] ס'איז בַּאֲמַת אַ חֶק.

צג

[נאָר] ביי יעדע מצוה דאָרף מען נישט 'זאָגן' [אַז] ס'איז אַ "חֶק", [וכגון] ביי פֿלאַים און בִּשְׂר בַחֲלָב דאָרף מען גאָרנישט זאָגן, [ווייל] מ'איז נישט מוֹנֶה [דערמיט]. מ'ווייסט אַז אין די תורה הקדושה איז דאָ חֶקִים אַסאַך, נָעוּ מַעֲגַלְתִּיהָ לֹא תִדַּע (משלי ה, ו), די תורה הקדושה איז לְמַעַל מִשְׁכַּל אָנוּשִׁי.

נאָר דאָ [בפרה אדומה] ברויך מען עס 'ארויסצוזאָגן' [שהוא "חֶק"]. פאַרקערט ווי זיי ווילן. ווייל דער שְׁטָן זוכט דאָך דעם 'טעם', [ולומר כן] דאָס האָט יא אַ טעם, און דער שטן ואומות העולם זוכן דעם טעם. איבערדעם מוז מען זיך 'באָוואַרענען', און מ'זאָגט [ארויס אַז] ס'איז אַ "חֶק", [כדי] מ'זאָל נישט [געבן צו] 'לייזן' פאַרן שְׁטָן וְאוֹמוֹת הָעוֹלָם [אַז] זיי זאָלן קענען מִזְכִּיר זיין דעם חֶטָא הֶעֱגֵל, זאָגט מען ניין, ס'איז אַ "חֶק", נישט 'דאָס' איז דער טעם [האמיתי, לכפר על חֶטָא הֶעֱגֵל, נאָר] 'גזירה' הוא מִלְפָּנֵי וְאֵין לָךְ רְשׁוֹת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ.

צד

הקדמה לשוב קושיא ט

בזמן הזה לא נתגלה טעם פרה רק למשה רבינו, אבל לעתיד יתגלה טעמה לכל ישראל פונדעסטוועגן איז אָבער "לֶךְ" אַני מַגְלָה טעם פרה^ט, [ורק] ולאחרים איז חקה. דאָס וועט מען זאָגן [לאחרים] נאָר לעתיד^ב, דעמאָלטס וועט דאָס שוין אַפִּירקומען [טעם האמיתי], וועט יעדערער וויסן דעמאָלטס דאָס 'אַמְתִּיּוֹת' פון די פֶּרֶה אָדוּמָה, [ולא יצטרכו עוד להזכיר שהוא ענין "חֶק", יותר מאצל שאר מצות של חקים].

צה

ושלמה המלך שרצה להביא עולם התיקון בימיו, לכן רצה בזה שכבר יתגלה טעם פרה בימיו, ועל זה אמרו ביקש שלמה לידע טעם פרה

איבערדעם שלמה המלך האָט געוואָלט [שיהיה עולם התיקון בימיו]. שלמה המלך האָט דאָס פאַרשטאַנען, [אַז] ווען ס'וועט זיין די גאָלָה און 'זיי' וועלן נִתְבַּטֵּל ווערן, דער גאַנצע מציאות פונעם שְׁטָן, פונעם ס"מ, [דעמאָלטס] וועט נִתְגַּלֶּה ווערן די [טעם האמיתי של] פֶּרֶה אָדוּמָה. נאָר אָבער, שלמה המלך האָט דאָך טאַקע דאָס געוואָלט בִּימִיו. אַזוי שטייט דאָך. דאָס איז דער טעם געווען וואָס ער האָט גענומען פון די אומות העולם די אַלע נְשִׁים (מלכים א' יא, ג-א), [ווייל] ער האָט זיי געוואָלט מִכְנִיעַ זיין. אַזוי ווי דער לבנת הספיר^{מא} איז עס שוין מִסְבִּיר^{מב}.

^ט וכמבואר הטעם לעיל באות עח.

^ב שאו לא יהיה עוד חשש המקטרג, וכמבואר לעיל באות עט.

^{מא} הוא ספר קדמון על התורה לפי דרך הקבלה. השיטה מקובצת (כ"ב עה). כתב שחיברו רבי דוד ב"ר יהודה החסיד [אבל אינו נודע איזה רבי יהודה החסיד]. נכתב לערך בשנת ה' אלפים פו-פז.

[כי] הערשט דעמאלטס [ולא לפני זה] איז דאך געווען ^{מג} ס'הרא באשלומוֹתא ^{מד}.
 ס'איז נישט געווען קיינמאל אזא עולם התקון, מיום שניתנה תורה לישראל^{מה},
 נאר דעמאלטס בימי שלמה, דורך די עבודה פון דוד המלך און דערנאך פון
 שלמה'ן^{מז}, [און] אזוי כסדר.
 [ולכן דייקא] 'ער' האָט געבויעט דאָס בית המקדש, [ווייל] ס'איז געווען אַ שטאַרקער
 עולם התקון, ס'איז אזוינס נישט געווען [עד אז]. נאָר ווען משיח וועט קומען [יהיה עוד
 הכל במעלה עליונה יותר, כי אז יהיה עולם התיקון הגמור].

^{מב} עיין שם בפרשת ויחי (סוף ד"ה ויברך יעקב), וע"ע בפרשת חיי שרה (ד"ה ומה שאמר).
 וז"ל המגלה עמוקות (קרה, ד"ה מה שהרהור): וזה היתה כוונת שלמה שלקח אלף נשים להכניע אלף כוחות
 הטומאה וגם כל השרים וגו'.

וז"ל ספר הליקוטים (למהרש"י, במלכים א', וכ"כ בליקוטי תורה שם): וְיָהִי לוֹ נָשִׁים שְׁרוֹת וכו' (מלכים א' יא, ג).
 כוונת שלמה בקחתו אלף נשים, היתה לתקן קליפת נוגה, ולהשפיע בה כל כך עד שתחזור כולה לקדושה. והם
 סוד אלף יומין דחול, ולכן לקח ג' מאות נשים, וז' מאות פלגשים. כי הג' מאות בסוד ג' ראשונות, והשבע מאות
 בסוד ז' תחתונות. וטעה, כי אי אפשר לתקן, עד שיבא מלך המשיח בע"ה. וזהו סוד מה שאמר שלמה המלך
 ע"ה אֲמַרְתִּי אֲחַקְמָה וְהָיָה רְחוּקָה מִמֶּנִּי.

וע"ע בעין חיים (שער מט פרק ג): ורע כי עין הדעת טוב ורע בכללותו הוא המוח עם הקליפת אגוז כולם, אך
 עיקרו אינו אלא קליפת נוגה לבדה כי היא טוב ורע וכו', וזהו סוד פרה אדומה והבן היטב מאד וכו', וכל כוונת
 משה ושלמה היה, זה להביא הזכר ערב רב, וזה להביא הנשים הגויות, הכל לתקנם, ולא יכלו לעמוד עליה
 ולתקנם עד שיבא משיח, ואז יושלם זה הצלם להתברר הטוב שבו והרע יוקדש ליה בנורא וכו'.

^{מב} כמבואר בוזהר הקדוש (יתרו פה): תאנא, קתיב (דברי הימים א' כט, כג) וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ, כְּמָה דְּקָתִיב
 (מלכים א' י, יט. דברי הימים ב' ט, יח) שֶׁשׁ מַעֲלוֹת לְכִסֵּא. ר' אבא אָמַר, דְּקִימָא סִיְהָרָא בְּאַשְׁלֹמוֹתָא. דְּתִנִּין, בְּיוֹמוֹ
 דְּשְׁלֹמֹה קִימָא סִיְהָרָא בְּאַשְׁלֹמוֹתָא. אִימְתִּי בְּאַשְׁלֹמוֹתָא וכו', דְּקִימָא בְּחֻמְשָׁה עֶשְׂרִי, כְּמָה דְּתִנִּין, אַבְרָהָם. יִצְחָק.
 יַעֲקֹב. יְהוֹדָה. פֶּרֶץ. חֲצֹרֹן. רֵם. עֲמִינָדָב. נַחֲשׁוֹן. שְׁלֹמֹן. בּוֹעֵז. עֹבֵד. יִשִּׁי. דוֹד. שְׁבָא שְׁלֹמֹה, קִימָא
 סִיְהָרָא בְּאַשְׁלֹמוֹתָא. הָדָא הוּא דְּקָתִיב, וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ. וקתיב שֶׁשׁ מַעֲלוֹת לְכִסֵּא. כָּלָא כְּגֹוְנָא
 דְּלַעֲיָלָא. וכן איתא עוד שם (ויחי רכז. ועוד) שעל זה נאמר (מלכים א' ה') וַתֵּרֶב חֲכֵמַת שְׁלֹמֹה מִחֲכֵמַת כָּל בְּנֵי קִדְם.
 ועוד שם (רכה:): רבי חייא פתח וְאָמַר, כָּל זֶה נִסְתִּי בְּחֻמְשָׁה אֲמַרְתִּי אֲחַקְמָה וְהָיָה רְחוּקָה מִמֶּנִּי. הָא תִּנִּין,
 שְׁלֹמֹה מְלָכָא יֵרִית סִיְהָרָא מְכַל סְטֵרוֹ, וְבִיוֹמוֹ קִימָא בְּשְׁלֹמוֹתָא הָהִיא סִיְהָרָא דְּאַתְבָּרְכָא מְכָלָא, וְכֵד בְּעָא לְמִיקָם
 עַל נִימְסִי אֹרִיזְתָּא, אָמַר אֲמַרְתִּי אֲחַקְמָה וגו'.

ועיין בשמות רבה (טו, כז): הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם וכו', הלבנה בראשון של ניסן מתקלת להאיר וכל שהיא הולכת
 מאירה עד ט"ו ימים ודסקוס שלה מתמלא, ומט"ו עד שלשים אור שלה חסר, בל' אינה נראית. כך ישראל ט"ו
 דור מן אברהם ועד שלמה, אברהם התחיל להאיר וכו', בא יצחק אף הוא האיר וכו', בא יעקב והוסיף אור וכו',
 ואחר כך יהודה. פרץ. חצרון. רם. עמינדב. נחשון. שלמון. בועז. עובד. ישי. דוד, כיון שבא שלמה נתמלא
 דיסקוס של לבנה וכו'. ומשם התחילו המלכים פותחין והולכין רחבעם, אביה, אסא, יהושפט, יהורם,
 אחזיהו, יואש, אמציהו, עזיה, יורם, אחז, יחזקיה, מנשה, אמון, יאשיהו, יהויקים, כיון שבא צדקיהו דכתב
 (ירמיה לט, י): וְאָתָּה עֵינִי צִדְקִיָּהוּ עֹרֵר, חסר אורה של לבנה. וכל אותן השנים אע"פ שהיו ישראל חוטאין היו האבות
 מתפללין עליהן ועושין שלום בין ישראל למקום וכו' עד שאבד צדקיהו את עיניו וחרב בית המקדש שנאמר
 וְכָבַד שְׁלוֹם עַד יְבֹלֵי יָרֵחַ, עַד ל' דור שהיה לישראל מן המלכות, מן אותה שעה ועד תתה מי עושה שלום
 לישראל ה', שנאמר (במדבר ל, כז) וַיֵּשֶׁא ה' פָּנָיו אֵלָיו וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם.

^{מד} פירושו הלבנה במילואה, והכוונה על תיקון אור השכינה הקדושה.

^{מה} אבל בשעת מתן תורה בימי משה שפיר היה הדור שלם יותר, כמבואר בוזהר הקדוש (ח"ג קפא:): וְתָא חַזִּי, לָא
 אֲשַׁתְּכָּה דָּרָא בְּעָלְמָא כְּדָרָא דְּמִשְׁה קִימָא בְּעָלְמָא, וְאַהֲרֹן וּמָרְסִים. וְאִי תִּימָא בְּיוֹמוֹ דְּשְׁלֹמֹה הָכִי נָמִי, לָאו, דְּהָא
 בְּיוֹמוֹ דְּשְׁלֹמֹה שְׁלִיט סִיְהָרָא וְשִׁמְשָׁא אֲתַפְנִישׁ, וְבִיוֹמוֹ דְּמִשְׁה אֲתַפְנִישׁ סִיְהָרָא וְשִׁמְשָׁא שְׁלִטָא.

^{מז} כמבואר בוזהר הקדוש (ח"ב כח-כט): דְּתִנִּין, כָּל יוֹמוֹ דְּדוֹד אֲשַׁתְּלָא לְאַתְקָנָא כּוּרְסִיא וְלֵאנְהָרָא אֲנַפְהָא, בְּגִין
 דְּיִגִּין עָלֶיהָ, וְאִיתְנַהֲיִר תְּדִיר נְהוּרָא תַּמָּא בְּנְהוּרָא עֲלָא, לְמַהֲוִי כָּלָא חֲדָ. וְכֵד אֲתָא שְׁלֹמֹה, אֲשַׁכַּח עֲלָמָא שְׁלִים,
 וְסִיְהָרָא דְּאַתְמָלָא, וְלֵא אֲצִטְרִיד לְאַתְרָחָא עָלָה לְאַנְהָרָא.

ועוד שם (ח"ג מ): תָּא חַזִּי, כָּל יוֹמוֹ דְּדוֹד מְלָכָא הָהּ מִשְׁתַּדֵּל בְּגִין דְּהָא תְּרוּמָה יִתְקַשֵּׁר בְּמִשְׁפָּט, וְיִזְדוּגוֹן
 כְּפָדָא. בְּגִין דִּיתְקִיִּים בְּאַרְעָא. אֲתָא שְׁלֹמֹה וְזָג לוֹן כְּפָדָא, וְקִימָא סִיְהָרָא בְּאַשְׁלֹמוֹתָא, וְקִימָא אֲרַעָא בְּקִימָא.

צז

[ולכן מכיון שהיה תיקון גדול בימי שלמה] האָט ער געהאַט דעם חֲשׁבוֹן אַז ס'קען שוין טאַקע זיין [העולם התיקון] בְּשִׁלְמוֹת, [און] מ'קען שוין ברענגען די גאולה. האָט ער געוואָלט זיי מְכַנִּיעַ זיין [לכח האומות, ולכך לקח נשים נכריות לכפותן תחתיו].

צח

ס'איז אָבער 'דאָך' נישט געווען די צייט, אויף 'דעם' [אויף] אַזוי ווייט [שיהיה עולם התיקון הגמור], אַזוי ווייט האָט עס נאָכנישט געקענט זיין [בימיו. ווייל] ס'איז נאָכנישט געווען דער [תיקון הבא על ידי] 'אוֹרֶךְ הַזְמַן' פונעם גלות.

אויף דעם, אַז מ'זאָל מְקַדִּים זיין 'שוין' דעם עוֹלָם הַתִּקּוּן אַזוי פרי, נאָך דעמאָלט [בימי שלמה], אויף אַזוי ווייט איז עס [נאָך] נישט מְתוּקָן געווען. [ווייל] דאָס דאָרף האָבן אַ גרעסערן כח, אַז מ'זאָל קאָנען אַזוי שטאַרק מְקַדִּים זיין דעם רעכטער תִּקּוּן בְּשִׁלְמוֹת.

צט

ממילא אַז ס'איז נישט געווען די צייט, איז עס נישט געלונגען [להכניע הסטרא אחרא לגמרי]. און איבערדעם ווייל ס'איז נישט געלונגען, האָט זיך געמאַכט דערפון אַ מכשול [מלכים שם, ד].

ק

אודאי איז עס נישט אַזוי פֿשוט חלילה [שאין כוונת הכתובים בזה כפשוטו], נאָר לגבי ווי גרויס וואָס 'ער' איז געווען, ווערט עס אָנגערופן אַ פֿגם. דאָס איז אויך נאָר געווען דורך זיין גרויסקייט, [על דרך] וּסְבִיבּוֹ נִשְׁעָרָה מֵאֲדָמָה. ס'ליגט אין דעם באַהאַלטן פֿנימיות און פֿנימיות, עַד אֵין חֶקֶר.

קא

על כל פנים דאָס איז דאָך אַמאָל זיכער, שטייט דאָך איבעראַל, און אין זוהר הקדוש אַליין, [אז] שלמה המלך האָט געוואָלט מאַכן דעם עוֹלָם הַתִּקּוּן ס'זאָל זיין שוין, בְּיָמָיו זאָל שוין זיין דאָס.

ממילא אַז ס'איז שוין דער עוֹלָם הַתִּקּוּן, וועט דאָך בטל ווערן דער שֶׁטֶן.

ממילא וועט מען פֿאַרשטיין די פֿרָה אַדוּמָה^{מב}.

[וזוהר שאמרו במדרש, ביקש שלמה לידע טעמה של פרה (וכדלהלן באות קה)].

קב

שוב קושיא מ

אבל באמת לא עלתה הדבר בימי שלמה, ונמצא שבימיו עדיין היה זמן רחוק מן הגאולה, על דרך הפסוק אֲשׁוּרָנוּ 'ולא קרוב' דער אָמֶת איז אָבער, ווי בְּלֶעָם האָט געזאָגט (בלק כד, יז) אֲרָאֲנוּ 'ולא עֲתָה אֲשׁוּרָנוּ 'ולא קרוב'.

[ולכן] 'דערנאָך' האָט ער [שלמה] אָבער געזען ס'איז נישט נאָענט, ס'איז נאָך "ווייט", אַזוי ווי ס'איז טאַקע פון דעמאָלטס אָן [שכבר נמשך מאז זמן ארוך עד הגולה].

^{מב} כמבואר בגמרא יבמות (קכא: וכו"ה בבבא קמא נא): שנאמר (תהלים נ, ג) וּסְבִיבּוֹ נִשְׁעָרָה מֵאֲדָמָה, מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה. [ופירש"י: וּסְבִיבּוֹ נִשְׁעָרָה, לשון חוט השערה. עם סביביו, עם סדיקים ההולכים אחריו].

^{מג} ועיין בכל ענין זה באורך בדרושי שבת חוה"מ פסח וסוכות (בכמה שנים).

קג

היינט האלט מען שוין 'ימים קרובים', מ'האלט שוין 'פאר' די גאולה העתידה, די לעצטע זמנים, די לעצטע פאר יאר פונעם אלף השישי. דאס איז היינט' שוין. אבער דעמאלטס בימי שלמה איז עס נאך געווען אראנו "ולא קרוב".

קד

ועל זה אמר שלמה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, וקאי על זמן הגאולה שעדיין היה רחוק בימיו דאס איז דער פשט [בדברי המדרש. וואס] איך האב געפרעגט (בקושיא ט) ער האט געדארפט צו זאגן [ביקש שלמה לידע טעם פרה] "ולא ידע", וואס איז דער [אמרתי] אחכמה והיא רחוקה, ווי דער ישמח משה פרעגט שוין דערויף.

קה

[נאך] לויט דעם, דאס קען זיין דער פשט, ביקש שלמה לידע טעמה של פרה, ער האט שוין געוואלט קומען צו דעם [אז] מ'זאל שוין וויסן טעמה של פרה, [דהיינו] ער האט געוואלט ס'זאל שוין זיין דער עולם התקון, [וואס] לעתיד וועט דאך זיין מעמקיה יגלה [כדלעיל באות ה], [דברים המכוסים מכס בעולם הזה] יהיו צופים לעתיד לבוא [כדלעיל שם], אזוי ווי ס'שטייט דאך אין די מדרשים און אין אלע פיוטים. האט ער 'שוין' געוואלט האלטן ביי דעם.

דערנאך האט ער אבער געזען אמרתי אחכמה, איך האב געמיינט איך וועל שוין צוקומען עס צו פארשטיין, אבער והיא "רחוקה" ממני, [על דרך] אשורנו 'ולא קרוב', ס'איז נאך 'ווייט' צו דער ישועה, צו די גאולה שלימה.

קו

אבער שלמה המלך האט דאך געזען [דאס] בימיו, אזוי ווי ס'איז טאקע [געווען, אז ס'איז נאך 'ווייטער' ווי מ'האט געמיינט [דעמאלטס, דעם] והיא רחוקה, ס'איז נאך 'ווייטער' פון רחוק. ס'איז בתכלית הריחוק פון ימי שלמה ביז היינט. הן אין זמן, דער אורף ה'זמן. און [הן] די געוואלדיגע ירידה וואס ס'איז [געווארן] פון די אלע יארן.

ס'איז נאכנישט געווען אזא 'ריחוק' אין אלע דורות מיום שנבכר העולם, אזוי ווי בעונינו הרבים אין די היינטיגע זמנים, [שעל זה אמרו] (סוטה מט) אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים.

איבערדעם האט שלמה המלך געזאגט והיא "רחוקה" ממני, ס'איז [נאך געווען] בתכלית הריחוק.

קז

אבל עתה כבר 'קרובה' ישועתי לבוא

אבער היינט איז נישט "רחוק", היינט איז שוין, מ'האלט מיר שוין ישועה "קרובה" לבוא, ס'איז "קרובה" ישועתי לבוא וצדקתי "להגלות" (ישעי' נז, א), ס'וועט אלעס נתגלה ווערן, ווען די ישועה וועט קומען וועט זיין א התגלות, וועט מען אלעס פארשטיין.

קח
ישוב קושיא א

איבערדעם שטייט ביי די פֿרה אַדומָה, דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל און נאָכאַמאַל לֹאמַר, נאָכאַמאַל "לֹאמַר".

קט

טעם שאמר "דִּבְרֵי" וגם "לֹאמַר", מבואר באור החיים הק' בפרשתו, דפסוק אחד הוא עכור תורה שבכתב ולשון הצינור, ופסוק אחד הוא לומר להם גם דברי תורה שבעל פה הנוגע לזה הצינור

אָזוי ווי ס'שטייט אין אור החיים הקדוש 'דָּא' ביי "שִׁבְתָּ", [אין] די וואָכעדיגע סדרה^ט, [על הפסוק ויאמר ה' אֵל מֹשֶׁה "לֹאמַר"] וְאַתָּה "דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹאמַר" אַף אַתְּ שִׁבְתָּתִי תִשְׁמְרוּ, שטייט "דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", און ס'שטייט נאָכאַמאַל "לֹאמַר", לֹאמַר שטייט אָן איבערדיגע.

קי

זאָגט דער אור החיים הקדוש, זאָגט ער אַ כּלל אַז וואו ס'שטייט צוויי מאל, דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל און לֹאמַר, דָּאָס ווייזט אויף דעם, וואָרן לעולם אין יעדן אות אין די תורה הקדושה [שבכתב] ליגט דאָך אין דעם תּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה, די תורה הקדושה - זאָגט

^ט באור החיים הקדוש (תשא לא, ג):

וְאַתָּה דִּבְרֵי וגו'. צריך לדעת אומרו וְאַתָּה, מה שאינו רגיל לומר בשאר מצות. גם תוספת וא"ו. עוד למה כפל לומר "דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹאמַר" וכו'.

ונראה לפרש הכתוב, וקודם נעמוד על כוונת חיבת אף אַתְּ שִׁבְתָּתִי וכו', ויתבאר על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (יומא פד:): שמחלים את השבת לצורכי חולה שיש בו סכנה, ולכל פקוח נפש וכדומה, והוא מה שרמז באומרו "אַף" אַתְּ שִׁבְתָּתִי, פירוש יש מציאות שאין לך לשמור שבת, ודקדק באומרו אַתְּ "שִׁבְתָּתִי", לכלול כל הנקרא שבת, בין שבת בראשית, בין יום הכיפורים וכו', גם לרבות אפילו שבת אחר שבת וכו', הרי הוא בהיתר עד שיצא מהסכנה וכו'. עוד ירמוז באומרו אַתְּ "שִׁבְתָּתִי", לתת טעם למיעוט וכו', אין זה קריו חלול, אדרבא זה קריו שְׁמִירַת שֶׁבֶת וכו'. ואומרו לְדַעַת [פי אֵי ה' מְקַדְשָׁם], כאן נתחכם ה' להודיע שקדושת נפש ישראל גדולה מקדושת שבת וכו'.

ולדרכינו נשכיל לדעת כוונת ה' באומרו וְאַתָּה דִּבְרֵי וגו', שהכוונה היא לצד שְׁרָמָה ה' מיעוט אחד בשמירת שבת [בחיבת "אַף"], ומיעוט זה לא נודע מעשהו מה יגיד, ואל משה אמר בעל פה תבונתו, ולא בַּקֶּתב מִפְּרָשׁ. כי תורתנו שתתעלה, דבריה מזוקקים ואותיותיה ספורות, וכל אות ואות מִגְדֶּת הלכות ונפלאות, כאשר יסד בה האדון בחכמה רבה בשבעים פנים וארבעה אופנים ול"ב נתיבות, וכל נתיב בכמה שבילין וכו', והכל במקרא מועט. אלא שיש לך לדעת, שיש דרשות ודקדוקים בתורה שהם חובת כל אדם נברא להכירם, והם דברים שיש בהם הִלְכּוֹת, ויש שאין בהם חובת כל אדם. ואל יקחך לבך לדבר לפני האלקים, למה יעשה כה לעבדיו להעלים מהם תעלומות חכמה, ולא הודיע כל דבר בַּקֶּתב מִפְּרָשׁ, הנה תשובתך לנוכח עיניך, כי הם דברים שלא יכילם ספר.

וצא ולמד מאמר קדמוני (אבות דרבי נתן כה, ג) שהיו אומרים אם יהיו הרקיעים גוילים כו' אינו מספיק לכתוב מה שלמד מרבו, ולא חסר ממנו כטפה מהים. וכן תלמידו אמר עליו. והכל רמזו יושר במקרא. גדול אדונינו רוב תבונות, ולא קָתב מקרא מועט, ובו השמיע מה שאין כח בנבראים לכתוב מיום ברא אלקים אדם על הארץ עד סוף כל הדורות, והכל נמסר למשה בסיני. ולזה לצד שאמר בַּקֶּתב 'מיעוט' בשמירת שבת, ובעל פה נאמר למשה כוונת המיעוט והיא תורה שבעל פה, לזה צוה ה' למשה לומר לישראל כוונת הדברים וכו'.

והוא אומרו וְאַתָּה, פירוש מלבד המכתב תוסיף אתה לדבר להם בעל פה כוונת המאמר הסתום, שהוא מה שמעט בשמירת השבתות. וזה הוא אומרו דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹאמַר, פירוש דבר להם כוונת המאמר מה שפירשתי לך בו, כי המאמר עצמו כבר אמר לֹאמַר, ולא בא אלא על אמירת 'הפירוש' הנאמר לו בעל פה כנוכח, כי הוא זה מהדברים שהם חובת אדם לשמוע.

ועל פי דרך זה יש לנו להתהלך בארחות חיים 'בכל התורה', אשר יאמר הכתוב לֹאמַר, וחזר לומר דִּבְרֵי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אחת לדברים שבכתב, ואחת לדברים שבעל פה הצריכין להלכות אשר יעשה אותם האדם.

והגם שפירשנו (בכמה מקומות) באופן אחר, אלו ואלו דברי אלקים חיים.

דאך די גמרא¹ - איז מענטש בכתב און רובה בעל פה, ס'ליגט הלכות און פנימיות אין יעדן אות, מ'קען גארנישט 'דערשרייבן' אזויפיל וואס ס'ליגט אין אלעמען.

איבערדעם זאגט ער, דער בורא כל עולמים האט געהייסן משה רבינו ער זאל זאגן פאר אידן דעם דבור וואס ער האט אים געזאגט [והוא בתורה שבכתב], און ער האט געהייסן ער זאל זאגן [גם פירושה], ער זאל זיי מגלה זיין תורה שבעל פה זאל ער אויך מיט זיי לערנען, 'וואס' מ'האט מרמז געווען דערניצן, אין יעדעס ווארט פון די תורה הקדושה ליגט דערין תורה שבעל פה איז אויך מרומז.

איבערדעם זאגט ער צוויי מאל לאמר, "דבר אל בני ישראל" און "לאמר", איינס גייט ארויף אויפן פשוטות, אויפן תורה שבכתב, און דאס צווייטע גייט ארויף אויפן תורה שבעל פה. זאגט ער [ואז] איבערדעם שטייט צוויי מאל.

[עד כאן דברי האור החיים הק']

קיא

ועל דרך זה יש לפרש יתור הלשונות שבפרשת פרה, ובפרט שכאן ניתוסף עוד טעם מיוחד לזמן הזה, וטעם מיוחד לזמן העתיד, ולכן נכפל עוד הפעם "לאמר", כי לאמר הראשון קאי על טעם העתיד, שאז יאמרנה משה רבינו לישראל, ודבר אל בני ישראל לאמר קאי על פרה אדומה שעושין עד עתה, שהוא בגדר "חקר"

איבערדעם איז רעכט.

ביי פרה אדומה זאגט ער טאפלטע [לשונות], עטליכע מאל "לאמר", און "דבר".

קיב

ווארן היינט איז דאך דער טעם פון פרה אדומה וועגן דעם חטא העגל, אבער לעתיד, לעתיד וועט דאך זיין גאר אנדערע טעמים, ס'איז נאר א חקקה [בזמן הזה מפני השטן, אבל לעתיד] דער שטן וועט שוין נישט זיין בעולם, [וואו יתגלה כ] ס'איז נישט קעגן שטן, נישט קעגן עגל, דאס עגל [וכחות השטן הנגרם בעבורה] וועט שוין זיין כלה ואבד.

קיג

דער בורא כל עולמים האט געזאגט "לאמר", די תורה הקדושה איז דאך א נצחיות, ס'טוט ווייזן אויף 'דעמאלטס' [על לעתיד לבא] אויכעט.

ווי דער יפה תואר [ויקרא רבה יג, ג, ד"ה חדוש תורה] זאגט דאך, אז די תורה הקדושה [והלכותיה] וועט קיינמאל נישט נתבטל ווערן. ער ברענגט דאך א פלוגתא [אם יהא שינוי]

¹ בגמרא גיטין (ס:) אמר רבי אלעזר, תורה רוב בכתב [פירש"י: רוב התורה תלויה במדרש הכתוב, ללמדה בכלל ופרט וגזירה שוה, ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן] ומיעוט על פה [שאין רמז ללמוד לה בתורה, אלא למשה נאמר על פה], שנאמר (הושע ח, יב) אכתוב לו רפי תורתִי כמו זר נחשבו. ורבי יוחנן אמר רוב על פה ומיעוט בכתב, שנאמר (משפטים לו, כו) כי על פי הַקְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית [על שבעל פה נכרת ברית, אלמא איהי הואי רובא]. ואידך נמי הכתיב אכתוב לו רובי תורותי, ההוא אתמוהי קא מתמה, אכתוב לו רובי תורותי, הלא כמו זר נחשבו [וכי רובי תורותי היה לי לכתוב להם, והלא באותה שכתבתי להם כמו זר נחשב]. ואידך נמי הכתיב כי על פי הדברים האלה, ההוא משום דתקיפי למיגמרניהו [פירוש: שתורה שבעל פה קשה יותר ללמדה].

ועיין במהרש"א שם וז"ל:

רובה בכתב ומיעוט כו'. פרש"י רובה בכתב, רוב התורה כו' בכלל ופרט וגזירה שוה כו', ומיעוט על פה שאין רמז כו' למשה נאמר על פה, עכ"ל. ולא ידענא לפי זה מאי פליג ר' יוחנן וקאמר רובה על פה כו', דהא ודאי מיעוטים הן (אלא) [נאלץ] לגבי כלל התורה עם מה שנדרש במדות. ואפשר דעל פה מיקרי גם מה שחידש כל חכם שבדורו, כמו שאמרו במדרשות.

אויף פֿרטים פון די מצות^{נא}, אָבער על כל פנים בְּדֶרֶךְ כָּלל איז זיכער אַז די תורה הקדושה וועט נישט נִתְבַּטֵּל ווערן^{נב}.

קיד

איבערדעם אין די תורה הקדושה ליגט דאָך אַלעס, ממילא האָט ער אים 'דעמאָלטס' [בימי משה] געזאָגט אויף אַן אַנדערע בחינה, [ווייל] ער האָט נישט געטאַרט מַגְלָה זיין. און 'שפעטער' [לעתיד לבא] וועט ער זאָגן די פֿרה אַדומָה אויף אַן אַנדערע בחינה. איבערדעם שטייט עס עטליכע מאָל.

[אויף] דעמאָלטס [בימי משה אליין] איז אויך געווען זאָכן וואָס ס'איז תוֹרָה שְׂבַעל פֿה [וכפירוש האור החיים הקדוש, ולכן הוצרך "לאמר" וגם "דבר" על דור המדבר עצמו]. און שפעטער [לעתיד] איז דאָ נאָכאַמאָל [אַ עקסטערע "לאמר"], איבערדעם שטייט 'צוויי' מאָל "לאמר", [בנוסף] מיט "דבר".

קטו

ישוב קושיא ב

כיון שרק משה ידע מעם האמיתי של פרה, לכן קורין כל הפרות על שמו, כדי שלא יצטרכו להוכיח מעם כפרת העגל, מפני הקטרוג

איבערדעם איז וַיִּקְחוּ "אַלִּיף", [ופרש"י שלעולם תהא נקראת על שמך] פרה שעשה "משה" במדבר, ס'איז נקראת על שמו.

[והכוונה] ווי איך האָב פריער געזאָגט [באות פת], [שלאומות העולם משיבין] "גִּזְרָה" הִיא מִלְפָּנַי, [כדי] אַז מ'זאָל נישט מִזְכִּיר זיין דעם חטא.

[אבל אצל משה שידע גם אז טעמה האמיתית] איז דאָך עס נישט קיין 'גזירה', [ולכן] נקראת על שמו.

משה רבינו האָט דאָך משיג געווען [טעם] פֿרה אַדומָה [נאָך] פאַר'ן חטא העגל, נאָר ווען ס'איז אַראָפּגעקומען אויף דעם עולם [כשנאמרה לו במרה, וכן בארבעים יום שלאחר מתן תורה, און] ווען ער איז אַראָפּגעקומען נאָך די מ' יום, ער זאָל [פאַר] אידן מַגְלָה זיין וואָס ס'טוט זיך, דער "דִּבְרָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דאָס איז שוין געווען נאָכ'ן חטא העגל, אַז ס'איז שוין געווען דאָס עגל האָט ער שוין נישט געקענט זאָגן נאָר 'דער' בחינה, אויף אַן אַנדערע בחינה [ממה ששמע במרום, דהיינו שבאה לכפר על העגל].

ממילא ווען מ'האָט שוין געמאַכט די פֿרה אַדומָה, דער כלל ישראל, האָט מען שוין נישט געוואוסט פון עפעס אַנדערש נאָר [די בחינת] תְּבֵא אִמּוֹ וְתִקְנָה צוֹאת בְּנֵה, אַז ס'איז אַ כפרה אויף חטא העגל.

אָבער לעולם דאָרף מען נישט [דאָס זאָגן, ווייל] מ'וויל דאָס נישט מזכיר זיין [להדיא ענין העגל, כמו שמונין השטן ואומות העולם], [ולכן] זאָגט מען פֿרה שְׁעָשָׂה "משה", [שלעולם] הִיא נקראת על שמך, [אזוי ווי] משה רבינו, ווען 'ער' האָט משיג געווען וואָס פֿרה אַדומָה איז, אויבן [בשמים] אין די מ' יום ווען ס'איז נאָך געווען פאַרן חטא העגל, דעמאָלטס איז געווען גאָר אַנדערע טעמים, און ס'איז היינט געבליבן אַ "חֶק", איבערדעם פאַררופט מען [זיך] אויף פרה שעשה "משה", וַיִּקְחוּ "אַלִּיף".

^{נא} וועיין בדברי יואל ויקרא (עמוד מב) אחרי (עמוד נב).

^{נב} וועיין באורך בדברי יואל קרח (עמוד לד-לז).

קטז

סיום התורה

און אויף דעם האַפּט מען, אויף דעם וואָרט מען, [אז] ס'זאָל טאַקע זיין פֿרָה
שַׁעֲשֵׂה "מִשֶּׁה" בְּמִדְבָּר, מ'זאָל וויסן [טעם פֿרָה], אַזוי ווי מ'האַלט שוין [בימים הקרובים],
נאָכ'ן וְהָיָא רְחוּקָה.

ס'זאָל שוין אַרויסקומען [טעם פֿרָה].

ס'זאָל זיין דער עולם התיקון, און די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, ס'זאָל זיין די גְּאֻלָּה אֲמִתִּית.
ממילא וועלן בְּטֵל ווערן די כּוֹחוֹת פּוֹנֵעִם שְׁטָן.

ממילא וועט 'אַפִּירקומען' [טעם פֿרָה], וועט זיין די פֿרָה אֲדוּמָה אין די בחינה וואָס
"מִשֶּׁה" האָט משיג געווען פֿרָה אֲדוּמָה.

אויף דעם וואָרט מען, [שְׁתַּחֲוֹא] נִקְרָאת עַל "שְׁמֶךְ". מ'וועט אַלץ צוריקקומען [לפֿרה
שַׁעֲשֵׂה "מִשֶּׁה"].

אויף דעם האַפּט מען, אויף דעם וואָרט מען, [על פֿרָה שְׁחִיא] נקראת על "שמו",
וְיִקְחוּ "אַלִּיף", [אויף] 'זיין' בחינה, וואָס 'ער' האָט משיג געווען.

קיז

ברכת הקודש

מ'זאָל מיר במהרה זוכה זיין, מַאֲשָׁפוֹת דְּלוּתֵינוּ תְּרוּמָּמנוּ.

מ'זאָל מיר במהרה געהאַלפֿן ווערן.

מ'זאָל די זכיה האָבן עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אַחִיָּהֶם, מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען די
גְּאֻלָּה שְׁלִימָה וְאֲמִתִּית, און הַתְּרוּמָּמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וְהַתְּגָלוֹת כְּבוֹד שְׁמִים
עָלֵינוּ, במהרה בימינו אמן.

